

KAREL VÁCLAV RAIS

POVÍDKY ZE STARÝCH HRADŮ¹

Z Lysé

I

V malé přitmělé jizbici ve věži hradu Lysé nad Labem, na židlici při zamříženém okénku seděl starý nešťastný kníže Jaromír, a jemu u nohou hošík as desítiletý. Prošedivělá hlava starého knížete skloněna byla do dlaně pravice, opřené na úzkém okénci. Husté proudy vlasů padaly knížeti až na ramena a v předu vlnily se přes čelo a skráně až na víčka zavřených očí. Bylo tomu již téměř čtvrt' století, kdy po hrozných mukách navždy zavřela se tato víčka oční. Již téměř čtvrt' století byl ubohý Jaromír slepým. Vlastní bratr kníže Oldřich, Vršovci popuzován, dal Jaromírovi oči vyloupati. Tmavé krzno z prosté látky vlnilo se po skloněném, předčasně sestaralém těle.

Pěkné líčko hochovo, lemované rusými táhlými vlásky, důvěrně, mile zíralo ke starému knížeti. Hošík oděn byl v modrou halenku bez rukávův a ve tmavější nohavičky, jež splývaly až na š Korně. Páže pokrývaly rukávy čistě bílé košile. Na klíně hoškově ležela nízká čepička, kožešinou obšitá. Hošík jmenoval se Pavel a byl synem pana kastelána na hradě Lysé. U starého uvězněného knížete sedával takto každodenně. Staroušek srdečně si hoška zamiloval.

Vypravoval mu, co sám zkusil i co od nebožtíkův učitelů svých zvěděl. Dnes právě dopověděl, jak bratr, kníže Oldřich, v lesích sázavských našel poustevníka Prokopa.

„A co jídal ten hodný poustevník?“ zeptal se Pavlík.

„Nejprve jahody, houby a med, potom ochočil si laňku, a ta dávala mu mléka,“ kníže hochovi odpověděl.

„A proč šel do těch tmavých lesův, dědečku?“ Hošík vždy Jaromíra nazýval dědečkem. Opuštěný kníže sám jej tak naučil.

„Chtěl o samotě sloužiti Pánu Bohu. Chtěl v tichosti mezi starými stromy modliti se za Českou zemi. Bylo mu jí líto, že tolik za posledních let zkusila. Chtěl Pána Boha chváliti a vzývati modlitbami a písněmi slovanskými jako někdy svatý Cyrill s Methodějem. Prokop chtěl by, aby všecken lid volal k Pánu Bohu jazykem slovanským,“ poučoval kníže Pavlíka.

¹ Převzato z: Rais Karel Václav, *Povídky ze starých hradů*, Praha 1888 (redakčně upraveno).

Pavlík se na chvílku zamyslel.

„Kníže Oldřich je tuze zlý, vid', dědečku?“ otázal se po chvílce.

„Proč se tak domníváš, Pavlíku?“

„Protože tě dal sem zavřít a protože poručil, aby tobě zlí lidé oči vyloupali!“

„Bratr můj Oldřich není zlý, ale Vršovci stále ho na mne naváděli, říkali mu, že ho nenávidím, že o trůn chci ho připravit. A kdyby mne byl Oldřich sem nezavřel, ani bychom se, Pavlíku, neznali!“ kníže chlapci odpovídal. Potom pravicí několikrát přejel si zasmušilé, vráskami zbrázděné čelo.

„A nikdy již k tobě kníže náš nepřišel?“ vyzvídal opět Pavlík.

„Ó přišel, synáčku, tenkrát hned od Sázavy přijel ke mně, zulíbal mne a slzami pokropil prose, abych mu odpustil. Vyvedl mne odtud k sobě do Prahy, ale pak brzy zase...“ kníže nedopověděl. Pavlík také již se netázal.

„Teď mi ještě, Pavlíku, zapěj tu svatou píseň, kterou sám svatý Cyrill nám odkázal.“

Hošík s radostí dal se do zpěvu. Tichým pokojíkem zazněl dětský hlásek, zpívající píseň:

„Gospodi, pomiluj ny!

Jesu Krste, pomiluj ny!

Ty spase vsiego míra,

Spasiž ny, i uslyš,

Gospodi, glasy naše.

Daj nam vsiem, Gospodi,

Žizň a mír v zemi!

Krleš! Krleš! Krleš!“

Venku pěkně svítilo slunéčko a jasným vzduchem přeletovaly se vlaštovičky. Úzkými dveřmi kvapně do jizby vešla paní Lidmila, choť kastelánova, matka Pavlíkova.

„Dostaneš, jasný kníže, vzácnou návštěvu. Honem, Pavlíku, pospěš se mnou, abys neobtěžoval!“ rychle pravila a Pavlíka chtěla odvésti.

Jaromír povstal a hlavou zavrtěv promluvil:

„Nikoli, paní, Pavlíka ještě u mne ponech; nemám nad něho návštěv vzácnějších!“

Paní Lidmila se usmála a pohladivši hoška po hlavě opět kvapně odešla.

A již hosté vcházeli. Byli čtyři. Krásná, o něco méně než padesátiletá paní, vysokého, lepého vzrůstu, milé, vábící tváři, vlasů sem tam stříbrnou nitkou prokvetlých, laskavých očí,

nejprve do přitmělé jizby vstoupila. Bílá, stříbrným lemem ozdobená tmavá říza ladně splývala po vznešené postavě její. S hlavy visel závoj v pěkných řasách se vlnící, blankytové barvy. Za ní stanul mladý, bujarý muž, oděný ve skvostný, přepásaný kabátec, přes nějž přehozen byl lehký plášť. Mladý muž nesl na ruce hošíka asi čtyřletého. Vedle muže stála mladistvá, o málo více než dvacítiletá paní, přibledlé, čarovné tváři. Jasně modrá říza splývala po štíhlé její postavě, jsouc nad boky skvostným širokým pasem sepjata. Hosté chvilku stáli mlčky a dívali se na starého knížete. Jaromír dosud stál u židlice své, hlavu maje skloněnou na prsa. Hošík Pavel bázlivě tulil se k němu.

Starší paní postoupila až k Jaromírovi a chopivši ho za ruku, měkce promluvila:

„Jaromíre, poznáváš-li ještě hlas můj?“ Potom chladnou ruku Jaromírovu vřele k ústům přitiskla.

Stařec pozdvihl hlavu, jako by maličko vzpomínal. Pak paní k sobě přivinul a slabě promluvil: „Boženo, jakž bych tebe nepoznal. Vítám tě srdečně ve své opuštěnosti!“

Nyní i mladý muž se spanilou paní přistoupil.

„I já přicházím, strýče předrahy, a doufám, že mne nezapudíš! Zde přináším ti synáčka svého, malého Spytihněva. A tu choť má, milá Jitka!“

Starý kníže chvěl se jako v nejděivější prosincové vichřici. Ze zapadlých, slepých očí proudily mu slzy po líci. Pak ruce povznesl a bolestně zvolal:

„Alespoň na chvilku popřej mi, nebe dobrotivé, zraku, abych popatřiti mohl na to dítě roztomilé!“ A nahmatav tílko hoškovo, prudce k sobě je přivinul.

„Nebojíš se mne, holečku rozmilý? Ach, neboj se, neboj, jsem starý ubožák, slabý, slepý stařec!“ laskavým hlasem hovořil k hošíkovi.

Hošík upřímně stařečka objal.

„I ty podej mi ruku, dcero rozmilá; žel, že nemohu popatřiti do líček tvých!“ zatruchlil.

„Pohleď jen, Spytihněvku, mám tu také hošíka, je již větší nežli ty, ale zlatá dušička!“ pravil slepý kníže a se synáčkem mladého knížete Břetislava, syna Oldřichova, otočil se k okénku. Pavlík smutně stál v šerém koutku. Báł se postoupiti ku předu.

„Vidíš, Spytihněvku, tento hošík po celé dny u mne sedává, a spolu si vypravujeme i zpíváme!“

Kněžna Božena k Pavlíkovi přistoupila a na matičku i tatíčka se ho vyptávala.

„Jdu, strýče drahý, opět do Moravy. Matička až sem nás vyprovází. Chtěla tě navštívit a tobě zvěstovat, že bratr tvůj, jasný můj otec Oldřich prosí tě, abys odpustil mu všecko, čím na tobě se provinil. I mně jasný kníže na přímluvu Jindřicha, vévody bavorského, odpustil,“ pravil Jaromírovi mladý kníže Břetislav.

Jaromír smutně se usmál.

„Tedy opět cizince potřeba bylo, by otec srdce své synovi a bratrovi otevřel! Břetislave drahý, jsme přece jen velmi nešťastní!“

„Nezoufej, strýče předrahý, nad hříchem otcovým!“ prosil mladý kníže Břetislav.

„Nezoufám, hochu, ale často si nad ním i nad sebou zapláči. Vždyť i já věřival jsem těm cizincům více nežli bratřím vlastním. Nešťastná je ta naše nesvornost', jenom cizinci si v ní libují!“ smutně mluvil Jaromír.

„Ale teď, jasný strýče, vrátíš se s matičkou!“

„Přijela jsem si pro tebe, Jaromíre, z celého srdce svého upřímného prosím tě, abys opustil tyto zdi a vrátil se k nám. Oldřichovi mému odpusť, já chci ti ve stáří tvém nahraditi všecky boly a žaly, kterých jsi zažil, alespoň trošku chci ti je nahraditi!“ vroucně prosila kněžna Božena.

Kníže Jaromír smutně hlavou zavrtěl.

„Nikoli, děti zlaté, nevrátím se. Teď je mi zde dobře. Mám tu také svou rodinu. Pan kastelán s chotí mají mne rádi nad sebe. Tento hošek jest jako můj, s ním nejlépe se potěším. Nechte mne zde, je mi tu blaze! Ty, Boženo, máš manžela dobrého, a z tohoto dítěte rozmilého máte radost' neustálou. Přeji vám toho štěstí, přejte i vy mně klidu. Zvykl jsem si zde. U okénka svého z dále slyším šuměti krásný labský proud. Zde jest mi, jako bych viděl čarovný pruh kolem Labe, jako bych patřil na milé dědinky. Nechte mne zde, děti zlaté, Bůh odplat' vám lásku vaši!“

Božena, Břetislav a Jitka se rozplakali. Malý Spytihněv nerozuměl ještě zcela řeči druhého svého dědouška. Malou ručkou stíral mu slzy s líce a usmíval se naň roztomile. Myslil si, že dědoušek alespoň trošičku jej vidí. Po chvílce všichni vyšli z jizby. Malý Pavlík a Spytihněv vedli Jaromíra. Hoškové již se na sebe usmívali. Již i několik slůvek spolu promluvili.

V rodině páně kastelánově byl dnešní návštěvou svátek přeslavný.

Knížecí rodina truchlila jen, že Jaromír nechce vrátiti se do Prahy. Jediné je blažilo, že jest alespoň trochu spokojen...

Odpoledne se rozloučili. Břetislav, Jitka a Spytihněv jeli k Moravě, kněžna Božena ku Praze. Doprovázely je statečné družiny.

Pavlík všechno Jaromírovi vypovídal: kdy kdo ještě se obrátil, kdy kdo ještě rukou pokynul... Stařeček jen se usmíval. Bylo mu opravdově blaze...

II

Od té doby uplynuly téměř tři roky. Byl podzimek roku po narození Spasitelově 1037. Slepý kníže Jaromír dosud žil na hradě Lysé. Bratr Oldřich nebyl již tak nedůvěřivým a přál Jaromírovi trochu volnosti. Vršovci, hlavní nepřátelé rodu Přemyslovců, byli klidní. Netroufali si již Oldřicha proti Jaromírovi popuzovati. Ale dávná zášť jejich neuhaslá. Vršovci nenáviděli Přemyslovců jako kdysi rodu Slavníkova pro stálé přátelství rodů těchto s cizinci...

Pavlík hezky již vyrostl. Byl radostí rodičův i Jaromírovou. Již i v knihách dobře čítal a každodenně dobrého knížete potěšil svatým evangeliem slovanským. Jednou se starým knížetem a dvěma zbrojnoši vyjeli až do kláštera sázavského. Všichni byli přistrojeni do šatů prostých rolníkův. Pavlík spatřil mohutnou stavbu chrámu a kláštera sázavského. Slyšeli opata Prokopa kázati a rozplakali se radostí. Slova jeho byla slova rajska, tišila byly a učila důvěře v Pána nebeského. I slavný zpěv staroslovanský poslechli ve chrámě velebném. Jako chorál andělský vznášely se krásné hlasy ke trůnu Pána nebes i země.

Opat Prokopa navštívili ve skromnické světničce jeho. Kníže Jaromír dal se mu poznati. Opat Prokop požehnal vroucně dobrému knížeti a mladému průvodci jeho. Zavedl je do tichého místečka, kde řadu roků v samotě Bohu sloužil a vzdělával políčko svoje. I včely, králíčky a laňku Pavlíkovi ukázal.

Na Sázavě žili mnichové slovanští modlitbě a práci. Byli oddáni lidu, který s důvěrou k nim přicházel na radu. Krajinku kolem kláštera proměňovali v ráj lahodyplný. Bujných sadův a žirných polí přibývalo kolem kláštera. Jiní bratří ve světničkách svých psali knihy slovanské, modlitby, písně, písmo svaté, aby dobrý lid český mohl Pána svého vzývati jazykem otců svých, kteří do milé vlasti přišli přes tři řeky. Opat Prokop byl andělem, kterého Pán seslal národu českému, jako někdy světce Cyrilla a Methuda!

Když starý kníže s Pavlíkem se vrátili na Lysou, každodenně dlouho si vyprávěli o Sázavě.

„Chtěl bych, dědečku, býti mnichem na Sázavě,“ pravil jednou Pavlík.

„Stýskalo by se mi po tobě, synu, ale požehnal bych ti na cestu do posvátných síní kláštera slovanského,“ vroucně odpověděl mu kníže a přivinul ho k sobě.

„Chtěl bych také psáti knihy pro český lid, měl by po mně jednou pěknou památku,“ doložil ještě hoch. Jaromír se zamyslíl...

Na počátku listopadu, když žluté listí sypalo se s jabloní a hrušní, když severák hvízdal po údolí labském, zavítal na hrad Lysou moravský kníže Břetislav s chotí svou Jitkou a dětmi

Spytihněvem, Vratislavem a Konrádem. Jeli na Vyšehrad navštívit dědouška i babičky. Kníže Oldřich poslední čas postonával.

Šveholem milých dětiček Jaromír potěšil se srdečně. Slíbil, že přijede brzy do Prahy, aby spatřil churavého bratra.

Byla tmavá, zimavá noc 9. dne měsíce listopadu. Černé chumle hustých mračen proháněly se po obloze. Nikde ani hvězdička nezasvítla. Vlny labské děsivě hučely tmou.

Kníže Jaromír s rodinou páně kastelánovou seděl při jednoduché večeři. Trávival večery mezi nimi; v milém teplíčku u krbu, při švitoru dětském, při hovoru rozmanitém bylo mu blaze.

Na nádvoří hradním nenadále bylo živo. V malé chvílce přiváděl zbrojnoš hradní spoceného posla od samého knížete Břetislava.

Kníže Jaromír uslyšev, kdo přišel, povstal. Chvěl se jako v zimnici. Posel zadívav se naň, stál chvílku strnule, překvapil' ho smutný zjev kmeta, jenž kdysi sedával na zlatém stolci knížecím.

Po chvíli vece kníže: „Mluv, zlé zprávy přinášíš, vím. Jak se vede jasnému knížeti?“

„Kníže Oldřich skonall“ smutně posel zvěstoval.

Jaromír bez vlády klesl na lavici. Chvilku seděl mrtvě, bez hnutí. Potom suchýma rukama zakryl si slepé oči a zavzdychal hlasitě...

„Již tě tedy, bratře můj, nepřivinu živého ke staré hrudi své! Ó smrti zlá, proč nepřišla jsi raději pro mne, starce nebohého!“ bědoval srdcelomně.

Po jizbě bylo ticho. Pan kastelán s chotí mlčky stáli před knížetem; slzeli oba. I malé děti na postýlce zaplakaly. Pavlík, přistoupiv ku knížeti, líbal mu ruce a šeptal měkce: „Neplač, dědečku, Pán Bůh tomu chtěl!“

Po chvíli opět Jaromír promluvil: „Jed' zpět na hrad pražský, zvěstuj knížeti Břetislavovi, že ráno vyjedu ku Praze!“ Posel mlčky odešel.

Na Lysé dnes nespali, konali přípravy na cestu. Kníže Jaromír dal se dovésti do své jizby. Tam usedl na nízkou svou židlici, hlavu opřel do dlaní a tak v myšlénkách seděl až do rána. Co všecko prolétlo za tu noc šedou jeho hlavou!

Za časného jitra vyjeli.

„Snad se k vám již nevrátím, snad zůstanu již v Praze u Břetislava. Bůh odplatí vám všecku lásku, kterou jevili jste ke mně nebohému. Pavlíka však vezmu s sebou; chce na Sázavě sloužiti Bohu a psáti knihy věrným Čechům. Zůstane zatím ve škole na Vyšehradě. Budu se s ním vídati a těšiti každodenně. Někdy i vy přijed'te, abychom já i syn váš mile se potěšili s vámi. Bůh vás ochraňuj!“ Tak s panem kastelánem a paní Lidmilou loučili se

srdečně. Oba dobří lidé zlíbali drahé jeho ruce. Synáčkovi svému požehnali, napomínajíce jej, aby zůstal hodným.

Kníže s Pavlíkem vsedli do vozu na zad. Zbrojnoši v předu se rozložili. Kníže položil si hlavu Pavlíkovu na stará prsa svá. Pavlík vroucně se k němu přitulil.

Tiše jeli župou kouřimskou, až do župy vyšehradské přijeli. Vůz zvolna jenom dral se v před. Cesta byla zle rozmoklá, kola se bořila hluboko. S oblohy lily se chladné proudy... Projeli lesem, s jehož snětí crčely veliké krůpěje. Vichřice hvízdala v korunách lesních velikánův.

Hoj, tu náhle vedle vozu tři vyskytli se jezdci; vyrojili se z houští lesního.

Jeden z nich byl již u koní a divoce chytil je u samých hlav. Druzí dva byli po stranách vozu. Také průvodčí knížecí již byli z vozu. Ale bodu ostrého kopí jednoho z divochů nezadrželi – proniklo do nitra. Neznámí lupiči, nemohouce odolati přesile, prchali na bystrých koních. Splašení koňové divoce uháněli s vozem ku předu...

Konečně zbrojnoši z hradu Lysé zadrželi poplašené oře.

V nitru vozu hrozný spatřili obraz... Z prsou Pavlíkových valila se horká krev a polévala starého knížete. Pavlík byl mrtev – skončil za drahého dědečka – knížete Jaromíra...

Po pláni letěl děsný hlas z nitra nešťastného, slepého starce: „Kletba – kletba tisícera tobě, rode bídný! Nevinné dítě zahubil hrot kopí vašeho, Vršovci! Pokoje nemějte na zemské pláni! Jako vlci hltaví potulujte se, nemajíce stání! Ty, pane spravedlivý, vidíš tu krev nevinnou, která volá k tobě o pomstu! Ty, Bože věčný, slyšíš zoufajícího starce! Všecek život můj otrávil jedovatým srdcem svým! Ještě ubohého slepce zahubiti hledí! Kéž by ho byli zahubili, aby neviděl toho drahého hochu mrtvého – chladného.“ Slepý stařec hrozně zaúpěl.

Děsný hlas jeho dolétal k uším prechajících najatců Vršovcův. Nadarmo bodali koně, aby letěli s větrem o závod, ten hlas příšerný donikal jim k bídným duším.

Zbrojnoši zastavili krvavý proud, řinoucí se z těla Pavlíkova. Potom Jaromír sám zatlačil drahoučké oči, které tak vroucně k němu patřivaly.

S mrtvým hošíkem na klíně dojel kníže Jaromír hradu pražského. Bolestné to bylo shledání. Zaplakali i na hradě pražském nad mrtvolou Pavlíkovou.

Potom dal se Jaromír dovésti k mrtvole Oldřichově. Starý kronikář bolestný ten výjev vylíčil nám, starých Čechů potomkům, takto: „Jaromír pomakav rukou obličej bratra svého, začal bolestně lkáti a hořekovati, řka: „Hoj, můj milý bratře! Hoj, překrutná smrti! Hoj, již ležíš na marách! Ty mne ani já tebe viděti nemohu. Před třemi dněmi byl jsi ještě znamenitý kníže a teď ležíš tu co trup nepohnutý; zjitra budeš červům pokrmem, pozejtří v prach se obrátíš, a jen marná pověšť zbude po tobě v ústech lidských! Světla jsi mne zbavil, nemiloval

jsi bratra, jakž náleželo bratru, neučinil bys nyní, kdybys živ byl, cos učinil prvé. Zním to zajisté, kdybys mohl, že bys mně navrátil oči, neboť se ti nyní samému vyjasnilo, dobře-lis čili zle učinil. Ale já všecko tobě z celého srdce odpouštím, aby tobě Pán Bůh pro své milosrdenství také tvé hříchy odpustiti ráčil, a žádám, aby duše tvá odpočívala u věčném pokoji.“

11. dne měsíce listopadu roku 1037. pohřben kníže Oldřich v kostele sv. Jiří na hradě pražském. Druhého dne před chrámem sv. Víta kníže Jaromír sám Břetislava na prestol knížecí uvedl a lidu ho ukázal: „Hle, toť kníže váš!“

Potom napomínal jej, aby věrně panoval národu českému a Vršovcům aby nevěřil.

Byli v zástupu také někteří z rodu toho. Slyšíc slova Jaromírova, hroznou mu přísahali pomstu...

A tam v dále na východě, na hradě Lysé, lomila rukama nebohá matička, a kvílela všecka rodina kastelánova. Posel přinesl jim děsnou zvěst', že Pavlíček zahrabán jest v dále nad Vltavou... Nesplnil se mu tedy zlatý sen, že psáti bude na Sázavě knihy – lidu českému pro památku.

Za rok potom shledal se s ním v luzích nebeských dědeček dobrý, kníže Jaromír.

Vršovci krutě se pomstili. Najatý zbrojnoš hrozným způsobem Jaromíra zavraždil.

Kníže Břetislav, rek, jakého nebývalo před ním na stolci knížecím, slavně drahou zemi Českou oslavil před světem veškerým.

Hospodine, pomiluj ji i nás!

Z Biliny

I

Nad krajinou pod horami Srbskými² snášela se chladná noc. Bylo na počátku září měsíce, léta 1040. Na obloze rozsvěcovaly se hvězdy. Od černých hvozďů pohorských vál studený větřík.

V osvětlené jizbě na župním hradě Bilině seděla rodina župana Prkoše. Paní Zdislava, choť župana Prkoše, jaksí teskně zírala na chůvu Lidku, která laskala se s menším děckem. Větší synek Miloš u krbu seděl na klíně starého zbrojnoše Chvala, jenž překrásně dovedl vypravovati.

² Tj. pod Krušnými horami.

Paní Zdislava chvílemi přistupovala k oknu a zírala do šera. Očekávala manžela svého s lidem; již před několika dny odejel do Němec doprovázeje německé zajatce knížete Břetislava.

Mezi zajatci byli páni znamenití, slavná hrabata i rytíři němečtí. Císař Jindřich III. vážil si jich velice a proto sám Břetislavovi nabídnul, že propustí mu i synka Spytihněva, kterého přes rok již měl v zástavě. Na Bilině očekávali je již každodenně.

„Snad již nepřijedou – venku je noc tmavá!“ smutně promluvila paní Zdislava.

„Jen čekejme ještě, matičko, snad se někde opozdili – a s malým Spytihněvem nemohou tak ujížděti, jak to umí náš tatíček!“ jaře odvětil jí Miloš.

Malička Bohuška v náruči chůvině počala výskati a smáti se hlasitě. To paní Zdislavu trochu obveselilo, posadila děvče na široký dubový stůl a čtveračila s miloučkým dítětem.

Zapomněla na svůj stesk. Ani nevěděla, proč bylo jí pokaždé tak smutno, když manželu bylo jíti přes hranice.

Miloš se starým Chvalem opět se rozhovořili, starý zbrojnoš musil hochovi vše předúkladně vypovídati; Miloš stále se vyptával. Dnes šedý zkušenec vyprávěl o tom, jak si kníže Břetislav z Němec přivezl nevěstu, kněžnu Jitku. Miloš slyšel to již mnohokrát, ale pokaždé rád poslouchal. Nejvíce se mu líbilo, že kníže Břetislav mečem svým na jeden ráz přesekl řetěz ve bráně svinibrodského kláštera. A všech těch lidí, kteří se naň sběhli, se nelekl, ale bystře ujížděl ke svým. Starý Chval vlastním očima to všecko viděl, vždyť sloužil u dvora knížecího, a nebýti toho, že na stará kolena přál si býti v rodném kraji pod horami, jistě dnes byl by u knížete.

„A nepustili se pak již za vámi?“ optal se Miloš.

„Ach, jakž by nepustili, ale což jim to bylo všecko platno? My letěli jako ptáci, jako sokolíci, Břetislav před námi jako statečný mladý orel! Kdež by nás byli ti Němčáci dohonili, kdež pak oni nám stačili!“

„A co říkala mladá Jitka?“

„Divila se nám, holenu, jakživa něco takového neviděla. A což když jsme projeli Šumavou a uháněli jsme českým krajem. Českou zemi stále chválila, že ještě tak lepých krajů neviděla. A jak se nám pak v Praze divili; kníže Oldřich syna svého za statečnost tu zulíbal a kněžna Božena ruce spínala, slyšíc, jakého skutku se syn její odvážil. Ale Jitka se jim všem líbila. Je hodná a dobrá, jako by ani cizinkou nebyla; vždycky, když mne potkala, usmála se; pamatovala, že jel jsem s nimi tenkrát z Němec. Teď se jí asi stýskalo, že synáčka tak daleko jí zavezli. Nu, potěší se s ním po tak dlouhém čase a babička Božena také!“

Paní Zdislava sama také Chvala poslouchala a usmívala se, jak to synka bavilo. V tom tu všickni uslyšeli temné troubení; již i na hradě hlásná trouba zazvučela a v malé chvíli slyšeti bylo hlahol hlasův i zbraní.

Zbrojnoš Chval vyšel, aby pána svého přivítal. I paní Zdislava vstoupila do chodby osvětlené.

V čele několika mužů, statečných a ušlechtilých postav, kráčel manžel její, župan Prkoš Bilinský, veda za ruku hošíka asi devítiletého. Paní Zdislava manžela svého srdečně přivítala, ale spozorovala hned, že je jaksí mrzut, zasmušen. Malého Spytihněva laskavě zlíbala. Potom všecko panstvo zavedla do prostranného, jasně osvíceného večeřadla. Jak byla nyní rada, že bohatší připravila večeři, unavení hosté mohli se alespoň občerstviti a posilniti. Sotva že panstvo usedlo, přivedla sem hošíka Miloše. Páni se zalíbením dívali se na jarého hoška a každý z nich vzpomínal na vlastní domácnost', od které vojnou byl odloučen, vzpomínal na hrad či dvorec, ve kterém žije jeho rodina. Ó jak se potěší, až opět mezi drahé své vkročí!

Pan župan Prkoš posadil si synka svého po levici své; po pravici seděl mu mladý kníže Spytihněv. Miloš stále po očku díval se na hezkého hochu knížecího rodu. Zarmoutil se, vida, že líce Spytihněvovo jest velmi pobledlé, oči že hluboko zapadly a oděv zle ošuměl. Ubohý Spytihněv, co všecko as tam v té cizině zakusil!

Ted Miloš rázem sklonil rusou hlavu; Spytihněv pohlédl totiž na milého hochu a srdečně se usmál. Za malou chvíli se hoši spřátelili; pan župan Prkoš posadil je vedle sebe, aby si popovídali. Po komnatě rozproudil se přátelský hovor; páni župané, vladkyové i rytíři vyprávěli si o tom, čeho na zámcích německých zažili. Chvilkami hlasitý hovor umkl a tu všickni naslouchali, jak Spytihněv Miloši o útrapách svých v Němcích vypravoval. Všichni ubohého hochu litovali, tak mlád a již tolik zakusil. Kníže Břetislav jsa ještě na výpravě v Polsku, dal Spytihněva císaři jako rukojmě, aby jen císař do země české nevtrhl a jí nepoplenil. Déle nežli rok byl mladý kníže v zajetí.

„A tuze se ti tam stýskalo?“ Miloš soucitně zeptal se Spytihněva.

„Ó, ani nevíš, co jsem se tam naplakal! Co jsem se namodlil, abych brzy zase tatíčka, matičku, babičku a celou českou zemi spatřil! Ten stesk ze všeho byl nejhorší!“

„A utéci jsi, Spytihněvku, nemohl?“

„Na kolik zámku mne zavřeli, a když tuze jsem plakal – bili mne!“

Tomuhle byl by Miloš ani nevěřil! Knížecí dítě tam bili!

„Ó, kdybych byl věděl, že tolik zakoušíš, byl bych prosil tatíčka, aby tě jel vysvobodit!“ pravil Miloš.

Spytihněv i pání se usmáli. Jen pan župan Prkoš byl jaksi zamyšlen, ba zdálo se, že ani ta dvě pacholata neposlouchá.

„Nikdo by mi byl nepomohl,“ odvětil Spytihněv, „byl jsem zavřen na pevném a tvrdém hradě. V Němcích mají mnoho vojska, daleko víc než my v Čechách. Sám císař několikrát byl v mé světničce a potom mi bylo vždycky trochu lépe, nebili mne a dali mi dosti najísti. Jistě jim tak císař poručil; ale brzy zase zapomněli a trápili mne jako dříve.“

„A vždyť jsi jim nic neučinil?!“

„Neučinil, ale hněvají se na tatíčka, knížete Břetislava, že tak vítězí, oni že prohrávají. Smáli se mi a přezdívali ošklivě!“

„Ale zítra budeš již u matičky a u tatíčka, to se budete radovati!“ Miloš Spytihněva objímal jako vlastního bratříčka.

Oba hoši společně do jedné jizbice odebrali se na lůžka. Miloš byl by ještě dlouho hovořil, ale Spytihněv, cestou unaven, usnul.

Miloši zdálo se potom, že vede veliké vojsko do hradu, na němž je zavřen Spytihněv, že hradu dobývá a Spytihněva vede ze zajetí.

„Škoda, že tu nemůžeš zůstat u nás, to bychom se veselili!“ pravil ráno Spytihněvovi, když se loučili.

„Přijedu si pro tebe a navštívíš nás v Praze – chceš?“

„Chci, rád s tebou půjdu, ale potom se zase vrátím na Bilinu, stýskalo by se mi!“

Miloš několik dní potom stále a stále hovořil o Spytihněvovi. I starý Chval ustal na několik dní se svými historiemi; nyní jenom Milošovo vypravování poslouchal.

A jaká radost byla v Praze, když drahé dítě knížecí vrátilo se z přetrpkého zajetí!

Péro jí nepopíše...

II

Zima přešla. Lesy se zazelenaly a na trávnících rozkvétal kvítek za kvítkem. Přiletěly již i vlaštovičky a pod střechami stavěly svá hnízdečka. V Čechách byly vlaštovičky domovem již od té doby, kdy Čechové s Řípu sešli a v nové vlasti zroubili si prvé chaloupky. Ten český lid byl vždy lidem dobrým, proto se tu vlaštovičkám vždy tak líbilo. Šveholily Čechům od rána do noci, a dobrým lidem se bez vlaštovek vždycky velmi stýskalo. Dlouho-li nepřilétaly, vycházeli domácí každým ránem na dvorečky a dívali se, neseď-li na střeše známé, milé ptáče...

Na Bilině bylo smutno, jako by hrozný, černý mrak snášel se nad pevnými věžemi a střechami. Župan Prkoš od poslední jízdy do Němec byl jako vyměněn; chodil zamračen a pro nikoho neměl slůvka laskavého. Paní Zdislava marně se vyptávala, co ho trápí.

A sotva že jaro přišlo, přijížděli na hrad divní lidé, všickni od německé strany. Pan župan pokaždé zavřel se s nimi ve své jizbě a nikdo nezvěděl, o čem s nimi hovořil. Po každé návštěvě býval ještě mrzutějším.

Jednou přijel na Bilinu sám míšeňský markhrabě Ekkard. Když starý Chval zvěděl, kterého to hostě k pánu svému zaváděl, zaťal pěsti, až mu klouby zapraskaly. Oči mu zasvítily, až se jich Milošek lekl, tak starého dobráka ještě nespatriil. Starý Chval byl všecek rozechvěn, hleděl jen k zemi, rty se mu chvěly a slova nepromluvil.

Zbrojnoš Chval byl poctivec každou krupějí své věrné, české krve, ale tentokráte mu to nedalo, aby několikrátě potichu nepřešel vedle dveří, za nimiž rokoval pan župan s markhrabětem. Málo, maličko uslyšel, ale srdce stáhlo se mu hrůzou.

„Vaše zlato nepřeváží děsného toho činu,“ pravil pan Prkoš.

„Nu, a cože čekáš od svého knížete, podaří-li se ti nás odehnati?“ Pan markhrabě mluvil sípavě jako by ze vzteku.

Po té otázce se župan zamlčel.

„Vidiš, mlčíš! Odměnil by se ti jako loni, ale císaře navždy si nakloníš; jeho vděčnost jest veliká, ani netušíš!“

„A vlast' – a lid?“ Pan župan slova tato promluvil temným, chvějícím se hlasem.

„Vlast'? Lid? Těm neuškodíš! Či chceme lidu vašemu ublížiti? Jen pýchu Břetislavovu zkrotiti chceme, a tu pýchu znáš, vždyť sám jsi ji zakusil!“

Župan Prkoš opět mlčel.

„Pomni na vděčnost' císařskou, pomni na své děti a jejich budoucnost'. Čím jsi zde nyní? A kdo ví, čím budeš za krátko! Padneš-li, co bude z tvých dětí?“

„Ale ty děti budou mne třeba proklínati!“

Teď se Ekkard rozesmál. „Myslíš, že nebudou tvé děti, až dorostou, chytřejší tebe? Ó dětino!“

Zbrojnoš Chval tiše vlekl se ode dveří. Ve své jizbičce sklonil hlavu na starý dubový stolec a zaplakal jako děcko... Co měl nyní počítí? Vyraditi vše a zničiti župana Prkoše, zničiti snad rodinu jeho, zničiti tu dobrou paní a roztomilá děťátka? Vždyť nemá na tom Božím světě nikoho, jen ty dobré dušičky. Dobrý staroch v několika dnech hrozně se změnil. Tělo, jindy statečné, velmi se sklonilo a vlasy sbělely sněhově. Ani se neusmál a v očích stále svítily mu slzy.

Jen paní Zdislavě svěřil se se vším. Ubohá paní zhrozila se děsných zvěstí! Tušila, proč divní ti návštěvníci přicházejí, ale důvěřovala manželu svému. Snad ještě se vzpomátuje, vždyť s takou upřímností lnul vždycky k rodné zemi...

Sotva že přiklusalo smavé léto, po celých Čechách chystala se nová vojna s císařem. Brzy dvojí proud nepřátelský hrnul se na nebohou zemi, jeden na Šumavu, druhý na hory Srbské. Kníže Břetislav též na dva díly rozdělil voje české, jeden vedl sám proti císaři na Šumavu, druhý svěřil županovi svému Prkoši, jenž loni tak statečně vlast' bránil.

Kníže županovi svému úplně důvěřoval...

Když se pan župan Prkoš loučil s chotí, zadívala se mu paní Zdislava do očí, objala ho a pravila:

„Budu Boha nebeského prositi, aby ti požehnal! Pamatuj na nebožtíka otce, pamatuj na vlast' i na Boha. Bojuj věrně pro tu naši drahou zemi, pro památku otcův, a lid náš věčně bude ti žehnati! Pán dá, že se sejdeme, kdyby však byla to vůle Jeho a ty bys padl, děti naše vždy budou se za tebe modliti a vzpomínati otce-hrdiny!“

Pan Prkoš chvěl se jako v zimnici, oči zalily mu slzy...

Ty slzy viděl i starý Chval – poprvé viděl tu pána svého plakati. Šedý zbrojnoš pevně doufal, že pán jeho přece slibům hadím odolá.

Brzy potom přijelo na Bilinu poselství, aby paní Zdislava synáčka Miloše na nějaký čas poslala ke dvoru knížecímu. Mladý kníže Spytihněv vroucně se naň těšil.

Paní Zdislava ráda poslala Miloška ke dvoru, kdo ví, jaké zlé dny přijdou, dobře bude Milošovi v Praze.

Hošík těžce loučil se s matičkou i s malou Bohuškou, jež pěkně již žvatlala. Jen pomyšlení, že sejde se zase s milým Spytihněvem a že brzy zase k matince se vrátí, osladilo bolné loučení...

Pod horami Srbskými scházely se statečné voje české, jimž i z dálných Uher přišlo vojsko pomocné.

Když bilinský župan Prkoš po hvozdech hlubokých voje své stavěl, stále vzpomínal na své miláčky. Slova manželčina hlasně zněla mu hlavou. Ale před samým bojem nové přišlo poselství od císaře, nové přineslo sliby. Před rozechvěnou duší Prkošovou otvíraly se báječné, slibované poklady.

Župan Prkoš přece jen podlehl – zradil svého knížete, zradil vlast' a český lid. Bojováno jen na plano; vojsko německé, vedené markhrabětem míšenským Ekkardem a biskupem mohučským Bardem, přešlo do Čech a valilo se ku Praze.

I tam na Šumavě zrazen kníže Břetislav. Německý poustevník Vintř krajánům svým ukázal tajné stezky. Břetislav s vojem svým ustupoval až do Prahy, kdež obklíčily ho oba proudy nepřátelské. Přičiněním kněžny Jitky zjednan mír.

Ve středu země české, ve Staré Boleslavi, na kamenném, skvostně upraveném stolci usedl císař Jindřich III. a zrazený hrdina Břetislav se mu pokořil.

Tak vlastní syn země české, zrádce Prkoš Bilinský serval květy slávy české, jež sotva se počaly rozvíjeti...

III

Teď bylo na hradě Bilině smutno. Mnoho hradních zbrojnošů rozuteklo se ze sídla zrádce. Pan Prkoš k neuvěření sestaral, vlasy dříve černé silně sbělely, čelo rozryly vrásky a bedra se sklonila. Chodil hradem jako duch, hlavy nepozvednul, slůvka nepromluvil. Choti své bál se do očí podívat.

Paní Zdislava plné jistoty o zradě manželově dosud neměla; každý litoval nebohé paní a bál se jí zjeviti hroznou pravdu. I ten věrný Chval porážku vojska českého vymlouval nejen jí, ale i sobě. Kdož pak ví, jak se to vlastně stalo, snad za vše Prkoš nemohl, snad bojoval nejupřímněji, snad podleli přesile...

Župan Prkoš po celé noci sedal v jizbě své, hlavu skloněnou v dlaních. Hrozné myšlenky proletovaly mu hlavou, spánek plašily s očí, a když zemdlené tělo přece kleslo, děsily zrádce sny nejhroznější. Sotva že zrádný skutek vykonal, děsná pravda postavila se mu před duši. Teď teprve poznával Prkoš ukrutný svůj čin, teď teprve viděl, čeho se dopustil. Za bídné zlato zradil vlast' a knížete! Ó, proč těm cizincům uvěřil, proč za lesklý kov zaprodal jim to nejdražší, co na světě měl – svou čest'! Když Prkošovi všecko to vstoupilo do mysli, plakal jako dítě, vlasy rval s hlavy a rukama žalostně lomil. Jak, jak jen se to mohlo státi, že on, jenž těm cizincům nikdy nevěřil, tak se jim zaprodal!

A tu z nenadání přijelo na hrad poselství od samého knížete. Kníže Břetislav vzkazoval, aby paní Zdislava do Prahy přijela, že synáček Miloš postonává. Jak se nebohá paní polekala! Honem s Bohuškou, chůvou a věrným Chvalem vydala se na cestu. Když s manželem se loučila, podivila se jeho srdečnosti; snad těšil se, že Břetislav porážky voje českého mu odpustí, že snad zrady jeho nezná, nebo milostivě bude trestati. Ta myšlenka i paní Zdislavu sílila. –

Miloš skutečně stonal, ale dobrotou kněžny Jitky i starší kněžny Boženy přestál šťastně nejhorší. Dobré paní ošetřovaly hoška jako dítě vlastní. Spytihněv také stále seděl u lůžka

milého hochy a v chorobě jej těšil. I sám kníže Břetislav přicházel, aby se na malého nemocného podíval. A přece věděl všechno o zradě Prkošově! Věděl, že otec tohoto hoška dal se zmámiti zlatem a voje nepřátelské pustil do vlasti! Jitka, Božena i malý Spytihněv též o všem věděli, ale před hošíkem se nezmínili. Když se Miloš trochu pozdravoval, stále chtěl jen k matičce svojí. Po ní toužil dnem i nocí. A tu jednou nenadále objevila se matička u lůžka. Což tu bylo radostí! Když dobrá paní viděla, že miláček její se pozdravuje, slovy nejvroucnějšími dobrým paním za lásku jejich děkovala.

Od lůžka synkova se potom nehнула. Někdy přišla k lůžku Milošově také chůva s Bohuškou, jež šveholem svým všech obveselovala. I starý Chval přicházel a Miloši a Spytihněvovi vyprávěl slavné příhody ze své zkušenosti. V Praze se starý dobrák trochu rozveselil, našel tu dobré známé, prohlížel, jak a co se změnilo. Líbilo se mu všechno přenáravně.

Konečně pozdravil se Miloš tak dalece, že paní Zdislava pomýšlela na cestu zpáteční. Ještě naposledy šla samému knížeti poděkovat za lásku, dítěti prokázanou. Statečný kníže srdečně stiskl ruku paninu a pravil:

„Neděkuj, paní milá; co jsme učinili, z lásky k tobě a dítěti tvému jsme učinili. Ale na Bilinu se již nevrátíš!“

Paní Zdislava udivena pohlédla na knížete.

„Jen hoře a nejtěžší zármutek by tě tam očekávaly!“

Paní Zdislava již tušila, zoufale zalomila rukama.

„Manžel tvůj je nejohavnějším zrádcem!“

Paní Bilinská před knížetem klekla a hořeplným hlasem vykřikla: „Slituj se, pane milostivý, omámili ho zlatem, odpusť pro děti moje!“

Kníže Břetislav smutně zavrtěl hlavou a paní Zdislavu pozvednul.

„Vím o tom,“ pravil, „říkali mu, že jsem nevděčen, že prvé slavné vítězství jeho před rokem ničím jsem neodměnil! Omámili ho a on nás zradil. Pro čin takový není však odpuštění!“

„Smiluj se!“

„Již jest vykonáno!“ temně pravil kníže.

Paní Zdislava klesla bez sebe...

V době, když dobrá matka seděla u lůžka nemocného syna, přijeli knížecí zbrojnoši na Bilinu a na županu Prkošovi vykonali trest strašlivý: obě oči mu vyloupali, ruce a nohy usekali a potom uvrhli ho do řeky Biliny, kde zrádce vlasti se utopil...

„Pro věčné časy budiž čin Prkošův odstrašujícím. Živoucí i potomci necht' vidí, jak hrozně potrestal jsem zrádce! Nařikal na můj nevděk! Ti tam se mu odměnili! Pověděli mi všecko! Jak chtěl býti odměněn? Nebylo-li nejsladší odměnou vědomí, že konal svoji povinnost' jako syn této země, že zachránil vlast' před záhubou, že žehnati mu budou Čechové na věky? A kdybych ho byl za statečnost' jeho bývalou odkopnul, a kdyby jako žebrák plazil se ode dveří ke dveřím, zraditi nás neměl! Pro zradu jeho není omluvy – Prkoš musí trpěti!“

Tak rozsoudil kníže Břetislav.

Rodina zrádcova se již na Bilinu nevrátila, zůstala při dvoře knížecím.

Milošovi bylo to z počátku divno, stále se po tatíčkovi vyptával. Konečně řekli mu, že zahynul slavně v boji. Nechtěla dobrá matka, aby mladý synek již nyní zvěděl o černém skutku otcově... Těžkou bude to ranou, až jednou se doví... Každým večerem klekala paní Zdislava s dětmi svými, aby vroucně pomodlily se za nebohého tatíčka.

Zda ten Pán tam na nebi odpustil mu čin, nad nějž není na světě činu hroznějšího? –

Z Přimdy

I

Byla noc svatováclavská léta Páně 1173.

Na černé lesy padalo bledé světlo plného měsíce, jenž zvolna ploval po temnomodré báni nebeské mezi zlatými hvězdičkami.

Hrad Přimda vypínal se jako tmavá zkamenělá pohádka, kterou okolní lesy šuměly.

Bylo již po desáté hodině.

Kastelán Konrád Šturm, rodem ze Sas, hověl si již v pěkném spánku; bledé světlo měsíčné, které do jizbice kastelánovy úzkým zamříženým oknem se linulo, osvětlovalo plnou, zarudlou tvář a ústa, která ve spánku podivně se usmívala.

Snad zdálo se panu kastelánovi o vzdáleném domově, o zlém životě v době mládí; snad zdálo se mu o tom, jak jednou jako prostý žoldák vyjel z luhů, ve kterých kynulo radostí tak málo, do sousední země české.

Pan kastelán druhdy ani pomyslit si nemohl, čeho v té zemi české užije.

Paní kastelánová Dobrava seděla ještě v dolejší jizbě a na spánek neměla ani pomyslení; na klíně mateřském hladila světlou hlavu jedinkého svého hoška Otíka, který dnes od dědouše ze župy kadaňské k matičce se vrátil.

Ach, jak velice se jí po synkovi stýskalo! Sotva klučík běhal, odvezl si ho dědoušek do dvorce svého pod Srbskými horami, aby byl omlazujícím květem jemu a starému srdci babiččinu. Od té doby uplynulo devět roků...

Paní Dobrava bývala u synka svého ve dvorci otcovském každým rokem, ale pokaždé loučila se s pláčem. Tak nerada vracela se do Přimdských lesů, do zachmuřených komnat, v nichž vítala ji zamračená tvář mužova.

Jak se ten manžel její změnil... Před lety býval samý žert a smích – teď mračil se a láteřil od Božího rána do noci... Tenkrát i po česku dosti pěkně hovořil a sliboval, že brzy mluvíti bude jako rodný Čech: teď nevyšlo mu českého slova se rtů, leda když hradní čeledi nadával.

Proto paní Dobrava jinak nedala a dědouš s babičkou musili jí vrátiti Otíka, aby s děckem svým jediným se obveselila.

Na dobré půl cesty vyjela synáčkovi, ježž dva zbrojnoši nejvěrnější vezli k matičce, naproti. Jak ho líbala a hladila, až se těm dvěma starým, otrlým průvodcům oči zakalily!

Za to otec nepříliš laskavě ho přivítal, ledva že ho políbil na růžová ústa.

Dědouš s babičkou dojistá pláčí a na vnouče vzpomínají, o každém jeho úsměvu si vypravují, a těší se již, brzo-li je opět spatří. Ale pak ho Dobravě vícekrát nevrátí, pak bude jejich po všecka léta, a nebude-li se to Dobravě líbiti, ať odstěhuje se k nim, do domu otcovského, hospodář bratr jí útulku popřeje.

Ústa Otíkova švitořila jako s jara pěnkavky; mnoho toho již matičce napovídal.

O dědouškovi, babičce pověděl, co jen věděl, na strýčka Bohuslava vzpomněl, jak spolu na běloušku jezdívali, na tom, kterému nosíval do stáje krajíčky chleba a který uměl tak vesele řehotati. Na krávu plosu si vzpomněl, na slepice i na vlašovičky, které na dvorci rok co rok mlád'átka krmily.

Matička jen se usmívala a blažena dítě své hladila i líbala.

„A nebude se ti, synáčku, stýskati?“

„S tebou se mi, matičko, stýskati nebude, a kdyby se mi zastesklo, pojedeme spolu k dědouškovi, vid'že? Potom se na běloušovi vesele projedu, kravičku pohladím, slepičkám nasypu, dědouše, babičku i strýčka zulíbám a pojedeme zase sem k nám, vid'že, matičko?“

Paní Dobrava usmívajíc se, radostně přikyvovala.

Hošík se na chvíli zamyslíl...

„A bude mne tatínek míti rád?“

„Bude, holečku, má tě rád jako matička.“ Při těchto slovech si paní kastelánová v duchu zavzdychla.

„Ó, tak rád mne přece nemá, o trošku méně, vid', matičko?“

„Má tě rád, má, synáčku; ale očka se ti zavírají, pojd', půjdeme spat, zejtra teprve si toho spolu napovídáme.“ A přitisknuvši hoča k srdci, připravovala ho na lůžko.

Přivřeným oknem pronikal až sem do jizby lehýnký šumot starých hvozdů, chvílemi zaletěl sem i táhlý ptačí hvizd – jako ze spánku.

„A modlitbičky žádné neumíš?“

„Ó, umím, matičko, jen poslouchej!“

Hošík pokleknuv na zem pod kříž ze tmavého dřeva, modlil se milým hlasem:

„Andělíčku, můj strážníčku,
opatruj mne, mou dušičku!“

Paní Dobrava uloživši hoška do měkkého lůžka, ulehla k němu.

Po jizbě bylo ticho... Teď zdola, jako ze sklepů zalehl sem hluboký, dojemný mužský hlas, zpívající píseň starodávnou:

„Svatý Václave,
vojvodo české země,
kníže náš, pros za nás Boha,
Svatého Ducha,
Kyrie eleison!“

Ty jsi dědic české země,
rozpomeň se na své plémě,
nedej zahynouti
nám i budoucím –
Svatý Václave!“
Hošík pozdvihl se na lůžku...

„Tuhle píseň dědoušek s babičkou zpívají!“
„Spi, synáčku, spi, zejtra spolu si ji zazpíváme!“
„Ale kdo to, matičko, zpívá? Byla tak smutna!“
„Starý hradník, holečku, zejtra ti ho ukáží!“
„Ale přiletěla zdola!“
„Jen se ti tak zdálo – ale již spi, Otíku, spi!“
Paní kastelánová vstala a okno docela přirazila...

Synek brzy blaženě snil, ale paní kastelánová ještě nespala.

Divné, bolestné vzpomínky letěly jí ustaranou hlavou, ta svatá píseň je vyvábila.

Slyšela ji takto již po dvanácté... každý rok jednou – v této noci svatováclavské...

Paní Dobrava maně stále šeptala si vroucí slova:

„Ty jsi dědic české země,
rozpomeň se na své plémě,
nedej zahynouti nám...
svatý Václave!“

II

Ve dvorci zemana Odolana měli milého hostě...

Dvůr Odolanův stál právě na cestě od Přimdy k Lokti; několik selských domků tulilo se k němu jako kuřata ke kvočně.

Kolem vinula se holá pole, nad jejichž strništi poletovalo již „babí léto“, jehož jemné nitky, mezi zbytky stébel napjaté, při sluněčku podzimním leskly se stříbrně. Po holých lukách růžověly hloučky „naháčův“.

Zeman Odolan byl hospodář výborný, ve dvorci jeho bylo všecko jako na sloupku; dvorek vždy čistě umeten, na něm staré tři lípy, jež zasázel snad již onen praotec Odolanův, který přišel v tyto žírné vlasti přes tři řeky.

V zahrádce za dvorcem žloutlo listí a opadávaly květy. Pěnkavy na jabloních zpívaly a na komíně klapal čáp.

V malé světničce, jejíž jasným okénkem bylo viděti do zahrádky na trsy máty a Božího dřevce, za stolem seděl milý host, poustevník Prokop, a před stolem na dubové židlici, s lenochem vyřezávaným, sám Odolan. Vysoké klenuté čelo zemanovo, nad nímž vlnily se proudy prosivělých táhlých vlasů, skloněno bylo do pravice, opřené o stůl.

Temně zelené, tchořovinou lemované krzno splývalo až na krbce, nad nimiž modraly se široké nohavice.

Poustevník Prokop byl asi šedesátník, vysoké zavalité postavy, dlouhé šedé brady a bílých vlasů; se širokých ramen až na paty splynulo mu hnědé roucho zíněné, v bocích hrubým řemenem přepásané. Veliké, jasně modré oči poustevníkovy vyprávěly o čistém, dobrém srdci, jež bušilo v mocných prsou.

„Tedy Soběslav náš opět odstrčen, otče rozmilý?“ Slova tato zvolna, smutně vycházela z úst zemanových.

„Opět, Odolane, a sám Bůh-li nepomůže, nespátí již ta dobrá duše světla Božího!“ Prokopovy oči jaksi zvlhly.

„A já stále doufal, stále jsem věřil...“

„Dvanácte let – hrozných, bolestných roků v temném sklepe... ó muka nekonečná! A nikde, nikde spásy, nikde lásky, nadarmo jsem o ni pro něho prosil!“

„Jen v těch našich prsou, otče, a v těch prsou dobrého lidu v chalupách vesnických! Aj, Spytihněve náš, brzy na tebe zapomněli!“

„Bohužel! Na dvoře knížecím cizinců je plno; dobře že do Prahy nepřicházíš, Odolane, nevím, nevím, udržel-li bys jazyk na uzdě!“

„Žádné tedy naděje?“

„Jen malá jiskra!“

„Přece?!“ radostně zvolal Odolan a se židlice povstal.

„Ta jiskra, která doutná v prsou některých pánů, jimž bezohlednost Vladislavova je protivna! Ale nedomnívej se, že příliš touží po Soběslavu; jen to je hněvá, že král Vladislav neptaje se jich a nikoho, Bedřichovi trůn postoupil! Což kdyby tu nebylo Soběslava – toho drahého, těžce zkoušeného! Dobrý byl by to čin proti pýše krále německého! Takto nespokojenci užijí ho opětně po jeho chuti. Oldřich Soběslavic s některými věrnými zajel do Němce žádat o pomoc pro bratra Soběslava!“

„Kéž by se jízda ta vydařila! Dostane-li se Soběslav ke trůnu, všechno krásně by se změnilo!“

„Pane Odolane, nebylo by lépe bývalo, spolehnouti více na paže naše, hledati pomoci u lidu selského, který Soběslava tak miluje, který, v chaloupkách svých o něm si vypráví, za něho se modlí?“

Odolanovi zajiskřilo v očích.

„Což paže naše, což naše krev! Do poslední krůpěje bychom ji vycedili, ale netekla-li by přece jenom nadarmo? Těžko, těžko, Prokope, stavěti se proti mocnostem!“

„Málověrný! Poslyš úmysl můj nejpevnější! Pro tu drahou, milou hlavu jeho, pro niž před lety jsem krvácel, půjdu od hradu ke hradu, od chaty k chatě, ten selský lid sám přivedu a těžké dvěře sklepa, ve kterém Soběslav úpí, sami mu otevřeme, sami na stolec knížecí ho vyzdvihneme!“ Poustevník Prokop povstal a pravici Odolanovi podával.

„Souhlasíš, pane Odolane?“

„Pro Soběslava všeho se odvážím! A nebude-li po vůli Boží, aby na stolec otcův dosednul, nuž, alespoň toho světla buď mu přáno, alespoň na svobodu mu pomůžeme!“

U světničky pootevřely se dvěře a jimi nahlédla kučeravá hlava hochas dvanáctiletého:

„Tatíčku, otče Prokope, paní Dobrava k nám přišla, paní Dobrava s Otíkem, víš, s tím, co byl u dědouše až tam pod Krušnými horami!“

Odolan ještě jednou stiskl pravici poustevníkovu a vyšli přivítat paní kastelánové ze hradu Přimdy.

„Budiž srdečně vítána pod střechou mou!“

Pan Odolan stiskl ruku paní Dobravy a uctivě se uklonil.

„Požehnání Boží budiž s tebou; snad ještě pamatuješ se na mne, milá paní, kdysi v tomto domě již jsme se sešli!“ vítal paní Dobravu poustevník Prokop.

„Ach, jakž bych se na tebe, otče, nepamatovala!“

„Má dnes moje Lidmila radost!“ obrátil se pan Odolan ku své choti. „A což Oldřich a Jaromír – oj, hošata, dnes dostali jste roztomilého kamaráda, to bude skoků a výskotu! Ale pěkného to synka máš, paní Dobravo, jako by ti z oka vypadl!“

Paní Dobrava jen se usmívala; Otík prohlížel si šedého poustevníka, jakéhož ještě nikdy neviděl.

Ve veliké jizbě zasedli všickni kolem stolu, jenom děti vyběhly na dvoreček. Hoši Odolanovi v řeči se předháněli, aby Otíkovi všecko vypověděli.

„Tomuhle čápovi říkáme strakáč, protože je na křídlech černý a jinde všecek bílý. Hej, strakáči, honem!“

Čáp na komíně natáhl krk a nohy, rozepjal křídla a již na dvorku k dětem se lichotil.

„Vidíš, ty chlapíku, tohle je náš nový kamarád, Otík tamhle z toho hradu; dneska je tu u nás poprvé, byl ti až daleko u dědouše!“ šveholil Jaromír.

„Také jste tam měli strakáče?“ ptal se menší, Oldřich, klučík jako kulička.

„Strakáče jsme neměli, ale byli tam vlaštovičky a já jsem měl bělouška, pane, ten uměl ujíždět!“

„A vlaštovičky my tu také máme, jen se podívej, ale teď již nám brzy ulétnou, teprve na jaře zase se vrátí k nám!“ švitořil Jaromír.

„Ty že jsi jezdil na běloušku? Tatíček také někdy mne na vranku posadí, ale jenom málo kdy, matička se o nás tuze bojí. Ale až vyrosteme, potom pojedeme na ní do vojny!“ vykládal Oldřich.

„Ó, já také půjdu do vojny; náš strýček Bohuslav již byl ve vojně až tam daleko, bojoval tam s Machometány a přivezl si domů meč, ten se vám leskne jako zlato!“

Hoši Odolanovi poslouchali udiveni.

„Ale tak se pojď přece podívat, jakou máme vranku a jaké kravičky!“ Jarouš chytil Otíka za ruku a táhl ho do chléva.

„Právě takovou plosku měli jsme u dědečka, jenom trochu černější – a jaké máte pěkné telátko! To ty si skáčeš, vid', černoušku!“ hovořil Otík.

„Ale takové sklepy, jako jsou u vás na hradě, my tady nemáme!“ povídal Oldřich.

„A v jednom tam u vás je kníže Soběslav!“ řekl Jaromír.

„A tvůj tatínek ho trápí, ani mu nechce dáti najíst!“ doložil Oldřich.

Otík poslouchal ani nedýchaje. Jaké podivné slyšel tu noviny – u nich na hradě je prý zavřen Soběslav! Snad to on dokonce včera večer tak smutně zpíval.

„A kdo tam Soběslava zavřel?“ zeptal se nesměle.

„Kdo ho tam zavřel? Tvůj tatíček ho zavřel, protože nemá Soběslava rád!“

„Můj tatíček že ho tam zavřel? A kdo ho tatíčkoví dal?“

„Zlí páni ho tam přivedli!“ vykládal Oldřich.

„Ty toho víš!“ durdil se Jaromír. „Král Vladislav ho tam dal zavřít, protože se ho bál, Soběslav chtěl býti knížetem na místě Vladislavově!“

„A jest tam Soběslav kníže již dlouho zavřen?“

„Tak dlouho, jak jsem já na světě; maminka říkává, že když jsem poprvé spatřil slunéčko Boží, právě vedli Soběslava k vám na hrad, a mně jest již dvanáct let!“ odpovídal Jarouš.

„Tak dlouho! A povídáš, že je zavřen ve sklepech?“

„Ve sklepech, ani slunéčka nespattí a málo se nají! A je prý tak hodný!“

Otíkovi bylo již chvíli do pláče, teď spustil a běžel k matičce.

„Že prý je, matičko, u nás zavřen kníže Soběslav, a že prý mu tatíček ani najísti nedá – vid', že to není pravda?“

Po jizbě bylo ticho nejhlubší; dobrým těm lidem zalily se oči slzami při pohledu, jak ten hošík žalostně pláče.

„Mlč, Otouši, mlč, Soběslav jest u nás na hradě, ale má se dobře, jednou ti ho ukáži; již neplač a tatínkovi nic neříkej, hněval by se!“ konejšila synka paní Dobrava.

V duchu již ji mrzelo, že nechala Otíka s hochy samotného, obávalať se hněvu manželova.

Otík plakati nepřestával.

„Mlč, Otuši, neplač pro Soběslava. Až dorosteš, mečem se opásáš a půjdeš za knížete Soběslava do boje. Tatíček tvůj rád by ho ze hradu pustil, ale nesmí; v Praze by se naň velice hněvali!“ chlácholil hoča poustevník Prokop.

„A tatínkovi se o knížeti nezmiňuj, bolelo by ho to, spatřil-li by tě truchlícího!“ doložil pan Odolan.

„Tuhle se, hošata, posaďte, bez toho budete hladovi!“ kynula paní Liduše a na své synky se zamračila.

Hoši vesele pustili se do bílého namazaného chleba a zapíjeli lahodnou smetanou.

Když pak opět po zahrádce a dvorečku se proháněli, zastavil se Otík a řekl rozhodně:

„Tak vidíte, že tatíček Soběslava netrápí!“

Hoši neodpověděli, ale honem vedli Otíka ku staré jabloni ukázat mu, kde má hnízdo posměváček. Společnost' v jizbě dále mluvila o Soběslavovi. Poustevník Prokop vyprávěl všecko, co v Praze se dověděl. Schválně z lesů svých do hlučného města zašel, aby vyzkoumal, není-li naděje na vysvobození nešťastného knížete, syna někdy Soběslava I. Bídne byly to naděje! Král Vladislav příliš jsa již ustarán, uchýlil se do zátiší, do vlastního domu na Strahově u Prahy. Nedbaje Břetislavova zákona staršinství, odevzdal vládu synu svému Bedřichovi. Vlastní bratranec knížete a krále Vladislava dvanácte již roků úpěl v černém žaláři na hradě Přimdě, zakoušeje všech trpkostí vězení i urputnosti kastelána, Němce Konráda Šturma...

Málo bylo panských srdcí, která stále vzpomínala na ubohého Přemyslovce.

„Bude-li ti, drahá paní, trochu možno, jen slovem ubohého potěš, že přece snad bude lépe – třeba že naděje jsou malé! Nerad vidím, že Čechové opět v Němcích pomoci hledají, ale bude-li jen Soběslav svoboden! Císař Vladislava příliš v lásce nemá, českou moc knížecí nejraději navždy by roztlápl, snad proto Oldřichovi proti Vladislavovi a Bedřichovi pomůže! Doufejme...“ pravil otec Prokop a na Odolana pohlédl.

„Ráda bych, otče, ale určitého slíbiti nemohu; manžel můj příliš jest prudký a utrpení jsem již zažila mnoho. Kterak vlastní choť proti manželu má jednat? A srdce české v prsou mých nejvroucněji bije pro tuto vlast' naši a nešťastného knížete! Pro děcko mé jest mi býti opatrnou!“ vřele odpověděla Dobrava.

Byl krásný podzimní večer, když se synkem ku Přimdě se vracela.

Zda nebude se manžel hněvati, že tak dlouho na dvorci Odolanově se zdrželi? Nerad vídal ty návštěvy!

Kráčeli mlčky...

Lesy šuměly a někde z dále zněl zvon.

Přimda se vypínala jako zkamenělá pohádka.

III

Sotva sluníčko ráno zasvitlo, cupal Otík s matičkou se schodů na nádvoří; matička všecko, co bylo na dvoře, mu ukázala, ku svým slepičkám i holubům synka zavedla. Nafouklí vrkáči kroutili pěknými hlavičkami a přimhouřenými očky šelmovsky dívali se na malou osůbku Otíkovu. Nejstarší sívák nadmul se, jak nejvíce mohl, a ze hluboka zahoukl, až Otík ustrašen na sivého opeřence se zadíval.

„Počkejte, chlapíci, však se brzy spřátelíme, všecko, co mi zbude, nasypu vám a slepičkám!“ Otík holubům sliboval. „Nu, jen se mne nelekej, ty bílá holubičko, uhlídáš, jak tě budu mít rád!“

Také starého, na jedno oko slepého psa Černouše matička Otíkovi ukázala; povaloval se v boudě u kurníka na jasném sluníčku a vyhříval svůj starý prošedivělý hřbet. Spatřiv milou paní Dobravu, povstal, protáhl se, chundelatým ohonem zavrtěl a k paní Dobravě se lichotil. Potom svým zdravým velikým černým okem zadíval se na hoška a cosi podivného si zavrčel, snad chtěl se optati: „A kdo pak je tohle?“

Paní Dobrava jako by byla srozuměla, Černouše na hřbetě pohladila a pravila:

„Vidíš, tohle je náš Otík, tomu ublížiti nesmíš, rozumíš?“

Černouš radostně zdlouha zakňučel a k hošíkovi se přítulně lísal.

Otík zprvu bál se chundeláče, ale potom dodav si odvahy, chlapíka pohladil a zasmál se naň: „Nu tak, již mne znáš? Budeš-li mne mít rád, také na tebe nezapomenu!“

Také se starou služkou Lidkou matička hochu svého seznámila; stařenka chopila hoška do rukou a vysoko ho pozvedla a zlíbala... Byla to věrná, upřímná duše, jediná Češka na hradě. Pan kastelán měl zbrojnoše a sluhy německé, těm Otík slova neporozuměl.

Potom vyšli nahoru na věž; Otík zadíval se do širé dálky na řady chlumů a táhlých hřbetů, porostlých hučivými bory. I chaloupky a dvorce spatřili; největší radost měl hošík, že zase uviděl dvorec Odolanův.

„To všecko, matičko, je země česká?“

„To všecko, holečku, a ještě mnohokrát a mnohokrát tolik; je veliká, vid', ta země česká a pěkná je, kdož by ji neměl rád?“

„Dědoušek mi vypravoval, jak dávno a dávno veliké zástupy Čechů přišly odtamtud, kde sluníčko vychází, jak je vedl staříčkový otec Čech, jak vyšly na kopec Říp, jak se tam modlily a plakaly při pohledu na tu krásu kolem! A Říp, matičko, odtud není viděti?“

„Ach, ten je daleko od nás, tam v tu stranu, vidíš, za mnoha vrchy a hrady,“ odpověděla Dobrava a ukázala k východu.

Hošík toužebně zadíval se do dálky...

Potom se Otík matičce k uchu přiklonil, kolem krku ji objal a zašeptal nesměle: „Kde je, matičko, ten kníže zavřen?“

„Tam dole má světličku!“ odpověděla matka; a hošík vida, že takové otázky matičku netěší, dále se neptal.

Brzy na hradě zdomácněl; proháněl se po dvorku, zaběhl k slepičkám a holubům, nebo si na ně zavolal a zrní jim nasypal. Starý Černouš všude ho doprovázel, kňučel vždy radostí, když hochu zhlédl.

Nebo zaběhl Otík do čeledníka navštívit staré Lidky, která uměla tolik lepých pohádek, jako drahá babička tam daleko za lesy.

Každodenně sedal synek u matičky, která učila ho říkati ve veliké knize a vypravovala mu o dobrém Spasiteli, který za nás umřel; modlila se s ním a vyprávěla o dobrém knížeti Václavu a babičce jeho Lidmile.

Otík nábožně poslouchal, a očka často zalévala se slzami.

Někdy i tatíček k nim přisedl, hoška na klíně pochoval a ve tváři poceloval. V takové chvíli zamračená jeho tvář se vyjasnila...

Jednou seděl Otík u staré Lidky a naslouchal čarovné pohádce; najednou uprostřed pohádky zašeptal tajemně: „Víš, kde je zavřen kníže Soběslav?“

Stará služka se zachvěla...

Ale v téže chvíli venku na nádvoří zazněl hluk.

Lidka ustrašena přiskočila k oknu.

Po nádvoří běhali zbrojnoši a pan kastelán dával jim rozkazy. Tvář jeho plála nejprudším hněvem.

Zbrojnoš Günter, starý muž rozjizvené tváři, potměšilých očí, přinesl divné zvěsti. Po okolí bloudí poustevník Prokop, chodí po vesnicích i po hradech, všude vyzývá lid, aby knížete Soběslava vysvobodili z temného žaláře. A pan Odolan je s ním spřežen, lid svůj i okolní zbrojí a povzbuzuje...

„A nemýlil jsi se?“ Pan kastelán obrátil se s touto otázkou ke Günterovi.

„Ach, jak bych se, pane, mohl mýlit! I v tom černém rouchu ho poznávám, i v tom dlouhém šedivém vouse! On jest to a nikdo jiný! On to byl, jenž před třinácti lety zde na hradě nejdivěji si počíнал. Kastelána lidu vydal a mne tu na tváři zle poškrábnul! Protož pozor, pane, aby nezabili tě jako kastelána Bernarda.“ Zbrojnoš Günter jen jen sípal.

„Přivedete mi ho živého nebo mrtvého a Odolana také!“

Zbrojnoši vyrojili se z hradu do lesů, aby nepozorovaně poustevníka Prokopa, někdy zbrojnoše knížete Soběslava, i pana Odolana lapili.

Paní Dobrava se synáčkem v jizbě své tiše plakali. Kéž by Prokopa a Odolana nezastihli, co počala by si ubohá dobrá paní s dětmi!

Kastelán rozzuřen vstoupil do jizby.

„Ještě mi pláčete! Čisté přátelství! Naposledy s nimi jsi se proti mně smlouvala! Ó, česká krev se nezapře!“

„Jak je Bůh nade mnou!“ odpověděla paní plačíc, „ničím proti tobě jsem se neprohřešila!“

Kastelán umkl a odešel.

S večerem přivedli zbrojnoši pana Odolana svázaného; poustevníka Prokopa nenašli; někteří rozjeli se, slídíce po něm do okolí.

Paní Dobrava v jizbě své rukama lomila a Otík plakal hlasitě; ven vyjítí nesměli.

„Kéž nebeský Bůh sám pomůže!“ matička zakvílela.

Odolana zavřeli právě vedle knížete Soběslava.

„Mohou si spolu povídati!“ ušklíbnul se zbrojnoš Günter.

Na dvorci Odolanově bylo hrozně smutno...

Oldřich a Jaromír již ani plakati nemohli, paní zemanka ležela na lůžku horečně rozpálená. Sedlati sběhli se ze všech chaloupek a těšili, jak mohli. Leckterý z nich notnou ránu si utržil, chtěje dobrého pána brániti. – Kdež by ho byli ubránili proti zástupu zlotřilé chasy ze Přimdy!

„Jen nezoufej, drahá paní, ještě jen několik dní a manžel k tobě se vrátí, těmahle rukama svýma ho vysvobodíme! Z daleka široka se sejdeme, potom se nám neubrání!“

Paní Odolanova bolestně se usmívala – někdy jako ze spánku zakvílela, pak opět udivena rozhlédla se po jizbě a děti své hledala...

Na hradě Přimdě dnes nespali. Kastelán i zbrojnoši připraveni byli na boj, čekali selské zástupy. Tři zbrojnoši rozjeli se na hrad župní k samému županovi pro pomoc.

Dobrava s Otíkem stále se modlili, aby Spasitel ubohým pomohl.

I dole ve sklepech nespali... Soběslav i v temných hlubinách hradních slyše hluk a řinkot, tušil, že stalo se cosi neobyčejného...

Hradem opět vlnila se jeho píseň svatováclavská. Jindy zpíval ji tak slavně jen o sv. Václavě; dnes hluboký hlas jeho zněl z temného sklepení po celém hradě, neboť dobrý kníže tušil, že po Čechách naň ještě nezapomněli. A sotva dopěl, zavzněla ze sklepa

sousedního tatáž píseň... Pan Odolan Soběslava poznal. Byli vedle sebe zavřeni! Kastelán zuby zaskřípal slyše obojí zpěv a v téže chvíli poručil Odolana převést do sklepa jiného...

Bledý měsíc ploval po nebi a světlem svým stříbřil černé lesy, pláň i ty zachmuřené stěny hradu Přimdy.

IV

Na dvorci Odolanově bylo stále smutněji; čtrnácte dní již zavřen byl zeman Odolan na Přimdě a pomoc odnikud se neblížila. Paní Odolanová ještě ležela těžce nemocna na lůžku... Ani poustevník Prokop ubožáků nenavštívil. Oldřicha a Jaromíra již ani koník ani kravička s telátkem netěšili; bylo jim velmi smutno, všecko je opustilo i ten čáp i vlašovičky...

„A tohle všecko udělal Otíkův tatínek!“ povídal jednou Jaromír bratříčkovi.

„Ten je zlý, snad tatíčka trápí jako Soběslava!“ odpověděl Oldřich.

„Kdo ví, nepřimluví-li se paní Dobrava s Otíkem!“

„Kdyby tak chtěli!“

„Ale víš co, Oldřichu, pojďme na Přimdu, doběhneme tam brzy, budeme za tatíčka prosit, snad nás k němu pustí!“

Oba hoši běželi ještě k mamince; ležela tichounce v nejlibějším spánku, usmívala se.

Hoši vyběhli ze dvorce a klusali ku Přimdě...

Bylo jim stále smutněji; čím blíže spatřovali Přimdu, tím větší tíže padala jim do mladých prsou.

„Ale, chytí-li nás také?“ zasteskl si Oldřich.

„Alespoň budeme blízko u tatíčka!“ Jaromír odhodlaně odvětil.

„Co by si však maminka počala!“

Přiklusali až k náspům, které táhly se kolem hradu. Na hradbách spatřili několik zbrojnošů.

„Ach, smilujte se, smilujte se, a pusťte nám tatíčka!“

Na hradbách zazvučel nejprudší smích.

„Pusťte nás k tatíčkovi, jsme tak sami, maminka nám stůně!“

Zbrojnoši dali se do nového smíchu.

Děti stály u náspů hezkou dobu, ale stály marně. Ani si jich nevšimli. –

Paní zemanka byla všecka ustrašena, když se probudila a po dětech toužila.

Čeled' marně jich kolem dvorce hledala.

„Snad se nepustili za tatíčkem na Přimdu?“ zašeptala ubohá paní.

Za dlouhou chvíli přivedl starý nádvorník oba hochy. Plakali, když matiče líbali zhubenělou ruku.

„Jenom se nám smáli!“

„Tatíčka nám neukázali, ani nám neodpověděli!“

„Ó ti jsou zlí, učinění d'áblové!“ stýskali oba hoši. – Kdyby je tak byl spatřil tatíček, jak za něho šli prosit! Zaplakal by také...

* * *

Druhého dne po tom bylo i na dvorci Odolanově veseleji; ze všech stran táhli ozbrojení sedláci ku Přimdě. Kosy, podávky, motyky i staré meče nesli na mohutných ramenách; šli osvobodit mileného knížete, který řadu rokův úpěl ve sklepeních hradních.

I poustevník Prokop přišel a paní zemanku potěšil, že brzy s manželem opět se shledá...

Kolem zachmuřeného hradu začal podivný život; hluk a lomoz selských zástupův ozýval se v hlubokých lesích a pronikal do hradu, do malé jizby, kde smutnila paní Dobrava s Otíkem. Z té duše přála vítězství zbraním selským, z celého srdce doufala, že nešťastný kníže i pan Odolan budou osvobozeni, a opět tesknila... Co stane se s jejím mužem?

Poustevník Prokop byl mezi obléhajícími stále na místě prvním, všickni udiveni dívali se na starce v rouchu zíněném, kdeže se té vojenské znalosti v něm vzalo?!

Ale zbrojnoši bránili se statečně, smích jejich a ryky cizí řeči donikaly do vojů selských, jejichž statečnost a láska k nešťastnému knížeti zdála se býti marnou. Nové a nové voje přicházely, i župy vzdálenější poslaly své sedláky, věrné knížeti Soběslavovi. Ale marně svištěly šípy, marně kamení přšelo, marně cepy bouchaly, každý útok obléhajících sedláků zmařen byl zástupy, které pan kastelán po hradbách rozestavil. Cháska ta jen smích tropila si z obléhajících. Kdež stačili zástupové věrného lidu na tvrdé náspy a hradby přimdské?!

Již tři dny leželi kolem Přimdy a pomoci nikde žádné, všecka odvaha marna...

Již i poustevník Prokop dumal v bolestné předtuše, že milený kníže přece světla Božího nespátří, že vlhké sklepení bude též jeho hrobem!

A tu třetího dne podvečerem bory okolní zazvučely jásavým hlaholem lesních rohů... Zvonivé zvuky se blížily – již v záři slunce zapadajícího zatřpytily se lesklé zbraně, přilbice i oděv bojovníkův, z lesa vyjíždějících.

„Pomoc, pomoc nám ubohým!“ zajásali sedláci a poustevník Prokop na kolena poklesl, ruce k výši vzepjal a vítal vůdce neznámého voje:

„Ó budiž vítán, anděle nebes, budiž vítána, hvězdo jitřní, budiž vítán, kníže náš, Oldřichu Soběslavici!“

Sedláci za Prokopem na tvrdou půdu poklekli a jásavě vítali bratra uvězněného knížete.

Na bílém oři seděl Oldřich Soběslavic; čapka s pérem sokolím, beránkem lemovaná, seděla mu na tmavých proudech vlasů, modré krzno splývalo na bílé boky koňovy.

Úsměv a blaho zíralo s tváří lechův a vojínův, pozdravujících sedláky.

„Ve jménu jeho Milosti císařské, ve jménu jeho Milosti kněze Vladislava i Bedřicha otevřte brány!“

Na hradbách úžas a zděšení největší – pomatení zbrojnoši volají po panu kastelánovi.

„Ve jménu jeho Milosti kněze Vladislava i knížete Bedřicha otevřte brány. Soběslav budiž zdrav! Kasteláne Konráde Šturme, svobodu přinášíme Soběslavu knížeti. Já, Oldřich Soběslavic poroučím, otevřte brány!“

Již s jásáním vjíždějí do hradu, již spěchají za kastelánem k vězení Soběslavovu. Nádvořím vlní se mocné zvuky velebné písně:

„Gospodi, pomiluj ny!“

Otevřte se brány žalární!

Hle – tam na stupních schodů stojí již Soběslav, nešťastný, těžce zkoušený kníže, ratolest Přemyslova štěpu. Dlouhé, tmavé vlasy splývají mu po mohutných plecích, vous, mnohými stříbrnými nitkami prokvetlý, proudí mu až k pasu. Krzno jest na něm zedráno, nohavice prohnily – nohy jsou bosy... A ta milá, dobrá tvář jest bleďá sněhově, modré oči zapadlé hluboce.

Dav kolem nedýchá, bojovníci i lid selský klečí před knížetem a – pláčí! Pláčí radostí, že vidí zase drahou tu tvář, pláčí žalem nad utrápeným dědicem českého trůnu! Soběslav rukou stíní oči a zírá krajem – nemluví, velké slzy plují mu po tvářích. Teď mocný, dojemný hlas vlní se mu z řader:

„Vidím tě opět, ty země drahá, nejdražší! Vidím tě opět, ty Boží obloho, vidím tě opět, zlatý západe! Vidím vás opět, vy české háje, o nichž se mi zdávalo ve hlubinách sklepa! Vidím tě opět, drahý, neskonale dobrý, český lide můj! Ó Bože, Bože můj!“

Soběslav klesá v náruč bratra Oldřicha... Ó shledání po tolika letech!

Již lechové a vladykové předstupují, vyhublé líbají ruce a knížete oblékají v roucha knížecí!

I poustevník Prokop Soběslavovi nohy objímá a volá: „Znáš-li mne ještě, drahý pane můj? Znáš-li ještě věrného sluhu Jaroše! Ó pohlédni na mne a usměj se, jak jsi se usmíval, vždyť po úsměvu tvém léta jsem toužil! Ach nevíš, co pro tebe jsem vytrpěl!“

Soběslav se usmívá, ruce přátelsky všem tiskne a za všecku lásku děkuje.

Již i Odolana ze sklepa vyvedli. Zeman radostně zahoukl, když spatřil drahého knížete, a před ním se uklonil.

Teď divný přichází sem dav. V čele německých zbrojnošů hradních vleče se Konrád Šturm, jež po stranách vedou paní Dobrava a synáček Otík.

„Milost', milost', jasný kníže!“ volá paní Dobrava.

„Slitování pro tatínka!“ pláče Otouš.

Kastelán ustrašen sklání se před velebou knížecí, slova nemluví, ale chvěje se jako v nejdivější zimnici.

Paní Dobrava knížeti nohy objímá, Otík spíná malé ručky.

Soběslav zírá zachmuřen na prosícího kastelána. Vzpomíná si na všechny útrapy, kterých zakusil od tohoto Němce, vzpomíná na všecken žal, který mu kastelán připravil, vzpomíná si na dny plné zimy, žízně i hladu...

„Milost' račiž mu udělití, pane nejjasnější, pro tuto jeho dobrou choť, pro toto dítě nešťastné!“ Poustevník Prokop a pan Odolan též před knížetem poklekli.

„Bůh nebeský odpusť vám všem! Možno-li v hodinách radosti jednati jinak než odpouštětí?“ promluvil Soběslav a suchou lednou rukou Otíka pohladil po lících.

Dav vojínův a sedlákův nad dobrotivostí knížecí zajásal, jeden přes druhého tlačil se, aby ruku knížecí zlíbal.

Již lechové a vladykové bílého koně přivádějí, již Soběslava naň posadili a pokynuli k pochodu. Ještě jednou obrátil se Soběslav k úzkým okénkům, za nimiž dvanácte let, nejkrásnějších let života svého ztrávil mezi životem a smrtí. V očích jeho opět se zalesklo...

Po nádvoří zahlaholila píseň: „Svatý Václave!“

Hlaholila hradem, hlaholila lesy, hlaholila po širém kraji, věštíc, že zemi české nastávají doby lepší, že k městu Libušinu jede

Soběslav, kníže selský!

Píseň ta i do dvorce Odolanova pronikla a přinášela radost' nejčistší.

Píseň ta plynula i z prsou paní Dobravy, Otíka i kastelána Šturma.

Po kraji se setmělo, lesy zahučely, potoky zašuměly a lid zajásal...

Z Lokte

I

Do klenuté jizbice písaře Mikuláše vešel starý hradník Radosta.

Kněz Mikuláš, písař Její Milosti králové Elišky, odložil brk a zavřel tlustou černou knihu, do níž ozdobnými písmeny zapisoval. Starší dobří přátelé se pozdravili kývnutím a úsměvem. Kněz Mikuláš byl dobrý šedesátník, těla již notně shrbeného, hlavy lysé; pod šedými řasami kmítaly se mu dvě upřímné, modré oči, povážlivě již zkalené. Není také divu! Od roku dvacátého do šedesátky hrabati se v knihách, pročitati a zapisovati, přemýšleti a skládati jest prací hodně úmornou. Jakž by se postava neshrbila, oči nezkalily! Zvláště píše-li třesoucí se ruka často historie, při kterých kane z oka slza za slzou... Hradník Radosta byl také padesátník, ale tělo jeho bylo ještě plno statečnosti a jaré síly; vlasy jen popelovatěly, knír také byl již jaksi bělavě poprášen, ale tváři byly zdravé, oči jako ohníky.

Staří přátelé postavili se při okně a zadívali se krajem, jehož pláně a bory důkladně byly zachumeleny. Po rozlehlých větvích smrkův a jedlí rozloženy byly kusy sněhové tvarů nejpodivnějších, s nich visely lesklé rampouchy a šňůry stříbrné jinovatky.

V zimě r. 1319, kterou Její Milost' králová Eliška, poslední ratolest' slavných Přemyslovcův, s dětmi svými v opuštěnosti trávil na hradě Lokti, hradník Radosta a kněz Mikuláš písař při tomto okně každodenně prostáli hezkou chvíli. Dívajíce se na nivy zasněžené, vzpomínali a litovali! Vzpomínali na bývalé doby a litovali nebohé země a královny její!

Pamatovali dějů všelijakých! Písař Mikuláš sloužíval již velikému Přemyslu Otakaru II., nejeden list brkem svým mu napsal, nejednu kapitolu přečetl mu z písma hlasem rozechvělým. A Radosta pod králem svým na poli moravském bojoval, za Otakara krev svou proléval; viděl zradu té černé duše Miloty z Dědic, viděl krále svého zohaveného ranami bez počtu...

Když na tyto časy vzpomínali, hořely oči hradníkovy ještě žhavěji, a žlutým pergamenovým lícem knězovým jako by rozestírala se lehýčká červeň...

Bědných časův Otíka Braniboráka, ohavných činů chásky jeho zlotřilé byli pamětníky tuze dobrými; v průvodu panstva, které ubohé dítě královské, Václava II., z krutého zajetí do toužící vlasti přivázelo, byl i Mikuláš i Radosta. Za posledními hloučky utíkajících lotřiků braniborských rozkročil se zbrojnoš Radosta, tenkrát ještě statečnější, a plnou silou mohutného hlasu svého zazpíval jim na cestu.

Potom však zavýskl si tak vesele, že lidé ze stavení vybíhali.

Za zlatých časů milého krále Václava II. Dostal se Radosta jako hradník na Loket a Mikuláš do kláštera zbraslavského. Oba krále Václava nejednou spatřili a skutkům jeho žehnali hlasitě. Kněz Mikuláš poznal i mladičkého Václava III.

Tak žili také za dob krátké vlády Rudolfa Habsburského, za časů zlých Jindřicha Korutana a nyní věrné duše své oddali spanilé Přemyslově Elišce, choti Jana Lucemburského! Na královnu Elišku přenesli všechnu lásku, kterou lnuli k dědu i otci jejímu, za Elišku a děti její byli by dali krůpěj krve své nejposlednější!

„Páni ještě u královny?“ otázal se kněz Mikuláš měkkým, slabým hlasem.

Radosta přikývnul.

„Jaké as přinesli zvěsti?“

„Smutné, jakéž jiné? Za těchto časův ani veselejších zvěstí nečekám!“ Hradník Radosta mluvil hlubokým a temným hlasem; zachmuřená tvář jeho stále byla chmurnější. Kněz tiše přecházel po jizbici; černé roucho jeho, nad boky přepásané, vlnilo se kolem suché sehnuté postavy.

I Radosta mlčel, ale oči jaksi nepokojné a smutný pohled, který chvílemi na Mikuláše upřel, pravily, že tíží ho cos trapného. Teď se oči obou mužů setkaly.

Kněz Mikuláš pohřešil v pohledu přítelově oné pevnosti, přísnosti a jarosti, se kterou jindy naň patřival; zadíval se mu do tváři.

„Radosto, ty něco přede mnou skrýváš...“

„Nevím dosud jistoty, otče!“ odpověděl hradník a sklonil hlavu. „Jen panská čeleď dole ve vrátnici cosi povídala – ale ještě nevěřím!“

Radosta odvrátil se od kněze a zadíval se do krajiny.

„Radosto, mluv, pro Boha nebeského!“ zvolal kněz a chladnou, suchou rukou svojí chopil se mužné pravice hradníkovy. Spatřil cosi, čeho na hradníkovi neviděl od té doby, kdy jedním dnem pochoval syna a ženu jeho, jež děsný zachvátil mor; spatřil na tváři Radostově – slzu...

„Král Jan chce tohle naše drahé království vyměnit!“ vykřikl hradník hlasem přebolestným. Až okno tím bolestným hlasem zahučelo, a polekaní ptáci, kteří kolem poletovali, prchali dál.

„Král Jan – tohle naše drahé království?“ Kněz ustrašen sepal ruce, tváři zbledly mu sněhově a malé kalné oči široce se rozevřely.

„Smlouvá se prý s Ludvíkem císařem, aby za tuto naši drahou zemi dal mu Falci Porýnskou!“

„Zaměnění chce českou korunu! Cizincům chce nás dáti! Otakare, Václave, a vy spíte, vy nevstáváte, vy to trpíte?“ Kněz Mikuláš až osípěl, jak hlasitě z hluboka úpěl.

„V Chebe i v Domažlicích smlouvali se prý o tom, ano i zde, slyšíš, otče, i zde se prý o tom umlouvali! A my netušili, my byli spokojeni, jakou mají tyto staré zdi vzácnou návštěvu!“

„Ó muka, muka nevýslovná, která valí se přes ubohou zemi. Otakare, Václave – a vy spíte, vy nevstáváte – vy to trpíte...“ Kněz Mikuláš usedl na starou zčernalou židlici a čelo sevřel dlaněmi.

„Nemůže si prý u nás zvyknouti! Ha, ha: I ten Bramborák i ten Korutančík si tu krásně, až tuze krásně zvykali, a král Jan, jehož sami jsme si přivezli, jemuž dali jsme, co jsme měli nejdražšího, Elišku naši – ten král Jan si nemůže v Čechách zvyknouti!“

Kněz Mikuláš neodpovídal, ale pod černými vlnami roucha prsa prudce oddychovala a srdce bušilo přediwoce...

„Jsme mu prý protivní! Nejvíce čeští pánové! Inu ovšem, na turnaje s ním nejezdí, cizinou se s ním netoulají!“

Kněz Mikuláš seděl stále tak, čelo svíraje dlaněmi, vzdýchal hlasitě.

Na chodbě zaduněly kročeje – do jizby vešel nový host.

Vysoká, ramenatá postava, černým rouchem řeholním všicka zahalená. Hlava veliká, dlouhými stříbrolesklými šedinami ovroubená, oči tmavé, vous až k pasu nad stříbro kutnohorské bělejší... Na prsou velký zlatý kříž.

Kněz Mikuláš pozvedl hlavy.

„Otče Konráde!“ zvolal.

Kněz Mikuláš vyskočil jako mladík a k ústům tiskl drahou pravici starého kněze. Také Radosta přikvapil a ruku knězovu políbil s uctivostí největší.

„Jaká radost, jaká čest, že dobrota tvá pamatuje na pokorného sluhu svého, ó díky tisícere!“

Staříčkový písař jako by byl omladl, postava jaksí se přímila, hlava vypjala, oči vesele zasvítily.

Kněz Konrád se usmál, Mikuláše téměř otcovsky jako dítě své po tvářích a po hlavě pohladil.

„Jak bych na tebe mohl zapomenout, ty stará, dobrá, věrná duše! A jak že se ti stále daří, příteli?“

Kněz písař usmíval se přeblaženě, mlčel, ani nevěděl, co by radostí odpověděl.

„Nu, a což ty, hochu!“ kněz Konrád obrátil se nyní k Radostovi. „Stále ještě týž starý junák, mužný a statečný jako dubec!“

I Radosta blaženě se usmíval a tváře zčervenaly mu jako mladíkovi.

„Ani na mne jsi, otče nejdůstojnější, nezapomněl?“ promluvil jaksi nesměle.

„Jak bych mohl zapomenouti na vás, tak věrné duše, žel, že takových málo, tuze maličko!“

„Račiž, otče předobry, alespoň na chvílku usednouti a poctíti tak chudou světničku kněze písaře!“ řekl kněz Mikuláš a nabízel židlici.

Otec Konrád usedl. Po jizbě bylo chvíli tichoučko.

Otec Konrád byl opatem proslaveného kláštera Zbraslavského, založeného králem Václavem II. Opat Konrád byl vzácná česká duše vlastenecká, muž, jakých dějiny mají maličko.

Václavovi II. byl otcem i rádcem nejlepším, Václava III. odvrátil od kraje nejhorší záhuby, Elišku miloval jako nejlepší dědoušek; jemu nejvíce měl král Jan děkovati za koninu českou... Ale kdež pak král Jan!

„Odpusť, otče nejdůstojnější, smělému tazateli! Tu přítel Radosta zaslechl prvé od průvodců vašich děsné zvěsti, které duše naše hrozně polekaly. Král Jan chce prý království naše vyměnit s Němčíky!“ kněz Mikuláš mluvil klidně a kalné oči své uctivě upíral na tvář opata Konráda.

Opat povstal a přešel jizbici.

„Bohužel! Děsné jsou to doby, hrůza stále hroznější valí se na nás. A právě já, já nejvíce jsem si od něho sliboval. Proto jsme s panem Zajícem přijeli, Eliška musí tomu zabránit!“

Staří přátelé bolestně dívali se na vážnou postavu z hloubi rozechvěnou. Slzy proudily jim po tvářích.

„Nesmí se to státi, dokud je v nás kapka krve, dokud jedinký krapet cti! Otakar s Václavem by neměli odpočinku pokojného! Spíše on – nežli toto království, mnohonásobně krví pokropené, takovou prací vyzdobené, takovým bojem ochráněné!“

„Ó nedopusť tomu, otče, ku prosbám mnohých i my dva staří, věrní synové této vlasti ruce k tobě spínáme!“ Kněz Mikuláš sepal ruce a před otcem Konrádem poklekl. Radosta stál za ním skloněn, ruce maje sepjaty v klíně; slzy kapaly na popelavé kníry a na starou vytlapanou dlažbu.

Opat Konrád přitiskl Mikuláše k prsám a slza skanula na holou leb.

„Ó žel, žel věčný, že nás tak málo opravdově věrných! Žel, že nás tak maličko, kteří láskou, nejvroucnější, láskou bez jiných myšlének sobeckých lneme k České vlasti! Ale doufejme, starý Bůh neopouští! Již buďte s Bohem, přátelé, a nezoufejte!“

Opat Konrád Mikuláše políbiv, stiskl ruku Radostovu a vyšel.

Oba starci vyprovodili jej ku komnatám královniným a vyšli na nádvoří.

Zbrojnoši pana Viléma Zajíce z Valdeka, nejvyššího maršálka království českého chystali se opět k odjezdu.

V malé chvíli vyšlo i panstvo: Eliška, královna česká s dětmi svými, pan Vilém Zajíc a opat Konrád. Královna nesla synáčka svého, sotva rok starého Přemysla Otakara, dcerušky Anežka a Guta cupaly vedle ní a Václava, tříletého hošíka, nesl si opat Konrád. Zbrojnošům při tom pohledu až oči zvlhly. Staroušek Konrád laskal rusovlasého chlapečka mile a srdečně. Hošík švítořil a starouška hladil po šedivoučkých vlasech.

U koní zastavili.

Pan Vilém Zajíc z Valdeka na koleno se skloniv, naposledy královně své ruku políbil.

„Pro tyto děti mé, neopouštějte nás!“ královna pravila měkce, a krásnou tvář polily slzy.

„Dokud krůpěj krve v srdcích našich, dotud jsme tvoji, Milosti! Na nás račiž spoléhati!“

Pan Vilém Zajíc všecka dítko na růžové tvářičky zulíbal. Opat Konrád každé ještě na čelíčku požehnal. Naposledy Václava pozvedl, zadíval se mu do tváří a řekl hlasitě:

„Škoda věčná, že tebe, dítě milované, nevidím pod českou korunou!“

Všecken lid plakal hlasitě! Pro královnu a tyto děti její byli by všickni okamžitě životy své položili.

Ještě několik upřímných pozdravů a vyjeli z nádvoří...

Královna Eliška s dětmi svými opět osiřela...

II

Na hradě Lokti bylo smutněji a smutněji...

Posel pana Viléma Zajíce z Valdeka i opata Zbraslavského Konráda přinesli zvěsti truchlivé, děsivé! Král Jan na otce Konráda, přítele, rádce svého nejprvnějšího, hněvivě se obořil, jako by ta stará, věrná hlava ošemetně s králem svým smýšlela! Panstvo, jež úplně krále Jana do sítí svých zapřísti toužilo, prudkou mysl Janovu proti Konrádovi i panu Zajíci popuzovalo.

Zvláště Janovi namlouvali, že Vilém Zajíc a opat Konrád s královnou Eliškou proti němu jako proti škůdníku zemskému povstati hledí, že touží, aby ho o království české připravili.

Král zuřil – páni jásali.

Opat Konrád odešel ode dvora a nadobro uchýlil se do posvátných zdí kláštera Zbraslavského! Toho se nenadal, že za všecku lásku svoji, za svoji péči a práci lehkomyšlným, mladým králem takto bude odstrčen. V samotě, v posvátném tichu klášterním bylo již pro ustaranou hlavu nejlépe, alespoň u hrobu dobrého krále Václava II. mohl si požalovati, postýskati! Jediná starost' tížila upřímnou hlavu: Starost' o drahou vlast', o nebohou Elišku a děti její. Co si chudinky počnou? Ubožáček malý, rusovlasý Václavek! Opat Konrád modlitby nejrůznější posýlal za ně k milému Pánu Bohu...

I proti pánu z Valdeka král Jan zle se rozjitřil – i voje proti němu sbíral! Úlisní rádcové hněv králův víc a více rozdmýchovali...

Na hradě Lokti bylo smutněji a smutněji.

Královna Eliška s dětmi svými žila tu jako vdova se sirotečky! Ještě že s miláčky svými mohla se potěšiti, alespoň chvílemi na žal svůj zapomněla! Služebné dívky královniny marně jasnou paní rozveseliti toužily – vždyť ani jim nešla slova veselá od srdce!

Písař kněz Mikuláš hrbil se den ode dne, hubené líce ještě více pobledlo. Již ani knihy ho netěšily, péro bylo jaksi těžké, písmo nikterak nešlo od ruky. Nejraději ještě sedával u okna, a díval se po zasněžené dáli. Ta sněhová, pustá krajina nejlépe hodila se k mysli rozbolněné, zachmuřené. Hradník Radosta ani již na návštěvu nepřicházel, darmo srdce rozdíratí, darmo toužiti, darmo plakati...

Bylo na počátku února měsíce léta Páně 1319.

Venku byla chumelenice nejprudší, meluzina hvízdala, staré kmeny ve hvozdech praštěly, sníh se sypal.

Kamínka v útulné jizbičce hradníka Radosty hezky vyhřívala.

Hradník Radosta seděl na staré židlici u kamen; kdo ví, co si to dnes smyslil, že z truhlice, všelijakými květy divně pomalované, vytáhl starou svoji zbroj, se kterou projedil několik zemí a prodělal hezkou řadu bojův. I kabátec svůj z dobré kůže důkladně si prohlížel a přilbici na zkoušku na hlavu si posadil.

„A koníka jsi měl také, dědoušku?“ Tato slova promluvil vnouček Strachotův, dvanáctiletý Slavoš. Jak jsem již prve napověděl, ztratil tento synek tatíčka i matičku ve dvou dnech, ani se na ně nepamatoval. Ještě že zůstala mu babička a dědoušek. Po letech i babička odešla za synkem a nevěstou; potom byl Radosta se Slavoškem jen sám. Radosta vnuka svého

miloval jako tu českou zemi; a řeknu-li, že je Radosta miloval stejně, mladý čtenář mi porozumí a lásku tu dovede tušiti. Radosta měl ze Slavoše radost' velikou, synek chápal vše až milo; ku práci byl, že radost' se podívati. Proto pochlubil se jím Radosta i knězi Mikuláši, a stařícký kněz k sirotě také rázem přilnul. I v knihách říkati synka naučil a litery brkem psáti.

K otázce vnukově dědoušek přikývl šedivou hlavou.

„Měl jsi, dědoušku, vraníka nebo bělouše?“

„Bělouše, synáčku, bělouše, samými temnými grošáky byl zrovna poset, radost' byla naň se podívati! Uměl vykračovati stále jako mladík, zařičel-li, bylo ho slyšeti na hodinu cesty. A jak jsme si rozuměli! Na slovo poslechl, na jediné slovíčko!“

„A kam jsi dal bělouška, dědoušku?“

„Ještě nebožtík tatíček tvůj na něm jezdíval a vždycky si jej chválíval. Až kdesi na Rejně zaryl se mu německý nebo jaký meč do boku. Tatíček jen jen že vyváznul. Ale plakali jsme oba, který tatíček tvůj vypravoval, jak smutně se naň běloušek naposledy podíval, jak zdvihl hlavu jaksi k téhle naší české straně, jako by se s námi se všemi loučil. Jistě že si také na mne naposledy vzpomněl!“

Slavoškovi se při slovech dědouškových oči zalily. Potom zkoušel, zdali uzdvihne meč dědoušův, na lesklém pasu zavěšený, ale nadarmo se namáhal. Byl sice již statečný chlapík, ale kdež pak, na dědouškův meč nestačila síla jeho!

Dvéře zavrzly a jimi nahlédla Getruda, služebná královnina, opatrovnice královce Václava. Královce měla na rukou.

„Stále a stále chce ke starému Radostovi a ke Slavoškovi!“ promluvila a Václavka po kadeřích pohládila.

Králevic již byl na zemi. Roztomilý byl to synek! Čapka s bílým beránkem a pérem sokolím, červený kožíšek, bílou kožešinou lemovaný, modrou podšívku podložený, slušely mu překrásně. Rusé, jako hedbávné kadeře splývaly mu až na ramena v měkkých vlnách.

„I vítám tě, zlatoušku nejdražší!“ radostně přivítal Václava Radosta.

Václavek upřeně zadíval se na starou zbroj; přes tu chvíli byl u starého hradníka, ale těchto věcí také ještě nespatriil. Za chvíli zadíval se na Slavoše, jako by řekl: „A co ty tomu říkáš?“

„Odkud to všecko máš, staroušku? Ještě jsem tě v tom nespatriil?“ hlasitě pak zvonivým hláskem pověděl.

Radosta jako hradník ještě leckdy meč nosíval, ale což byl ten meč proti tomuto starému, velikému!

„To všecko, králevici jasný, měl jsem na sobě, když jsme dědouška tvého vezli od těch Brandeburáků!“ Radosta Václavovi odvětil.

„Mého dědouška? Krále Václava?“

„Tvého dědouška, krále Václava! Byl chudinka zbědován, až žalno povídati! Sotva že košiličku mu dali a kabátek! Zkusil tam jako dítě nejbídnější, ani najísti mu nedali!“

„To ten Otík Brandeburák, vid', staroušku?“

„Ten Otík Brandeburák. V takovéto zimě nechali sirotka bosého, lehounce oděného! Všickni jsme plakali jako děti, když poprvé jsme ho spatřili!“

Slavoš a králevic Václav ani nedýchali.

„Pak jsme si krále svého vesele vezli domů. Já seděl tenkrát na svém bělouškovi. Věděli jsme, že české zemi nastávají doby radosti. Právě na štědrý den ukázala se nám na nebi duha překrásná, a když pro králevice na jaře jsme si jeli, hvězda zářivá třpytila se na samém měsíčku!“

„A byl dědoušek můj hodný, vid', Radosto?“ tiše otázal se Václav.

„Byl-li hodný? Duše zlat'oučká, syn Otakarův jistě byl hodný! Měli jsme ho rádi, jak jen jsme uměli!“

„Kdybych já byl králem, byl bych také hodný!“ Václavek odvětil.

Starému hradníku se v očích zaperlilo.

„Ale přece bych tě ještě rád viděl, Radosto, jak ti to slušelo!“ pravil Václavek a toužebně zadíval se na hradníka.

Hradník se pobízeti nedal. V okamžiku shodil svůj odřený kabátec a oblékl kožený, připjal meč i oruží, přilbici hodil na hlavu a statečně po světniče si vykračoval.

Václav i Slavoš radostně dívali se na starce, který v tomto oděvu jaksi omládl, hlavu vzpřímil a prsa vypjal.

Na věži zazněla trouba hlásníková... Na hradbách křičeli. Locketští zbrojnoši běhali po dvoře.

Getruda honem s Václavkem ubíhala ke komnatám Eliščiným.

Také starý hradník vyběhl. Ustrašený Slavošek zadíval se oknem těžce zamříženým.

Hluk na dvoře vzrůstal, již i meče řinčely...

Král Jan z nenadání přijel na hrad Locket.

„Všecky ty chlapy pozavíráte! Naše strážě na hradby!“ Král Jan přímo zuřil.

Královna Eliška, králevice Václava držíc na rukou, chvátala chodbou. Nepochopovala těchto skutků svého královského manžela.

„Krásně se, jasná paní, shledáváme! Samé pikle tu proti manželu a králi svému strojíš? Ještě v této chvíli odjedeš na Mělník!“

Královna před chotěm svým klesla na kolena.

„Marné nářky, toho synka sám si vezmu na starost!“

Loketští zbrojnoši před králem svým ruce spínali a bědovali srdcelomně.

„Tu toho šedivce také vezmete a ty služky všecky!“ Jan nemilosrdně rozkazoval. Synáčka Václava držel v náručí. Václavek po matičce ručky napřahoval a plakal usedavě.

„Matičko, má rozmilá matičko!“

„Děti moje – ubožátka!“

„Matičko, zlatá matičko, neopouštěj mne! Ach, tatíčku, nehněvej se tak na nás, což nevidíš, že matička pláče?“ Králevic Václav bránil se zbrojnošům královským malounkýma rukama, jež stále za matičkou se rozpínaly.

„Dítě mé, synáčku můj, oni mi tě vyrvali, oni tě zabijí, tebe, moji útěchu!“ bědovala královna.

Hradník Radosta mezi pochopy královskými pěsti zatínal a zuby skřípěl. Ej, kdyby to přece jenom nebyl král, manžel Eliščin, otec Václavkův!

Čeď královská po hradě se rozeběhla, aby po každé živé duši pátrala.

Starý písař Mikuláš v jizbě své se zoufale modlil, když i pro něho královští zbrojnoši přichvátali.

Královnu Elišku odváželi na Mělník. Václava s chůvou Getrudou zavřeli do jizby podzemní, do níž bídné světélko vnikalo úzkým oknem zamříženým.

V jizbě hradníkově kvílel Slavoš, že dědouška i kněze Mikuláše odvázejí...

Na hradě Lokti bylo k smrti smutno...

III

Po nebi, modrém jako čerstvé pomněnky, putoval veliký, jasný měsíc. Pláně, stráně i hvozdy, sněhem pokryté, leskly se stříbrně. Po chumelici a vichřici byla jasná, tichoučká noc. Mráz jen praštěl.

V jizbě vrátníkově bylo ticho hluboké, jenom v kamnech chvílemi zaprasklo nebo zasyčelo. Bylo již hezky pozdě, ale sirotek Slavoš neměl na spánek ani pomyšlení. Byl tu sám, tak zcela sám, opuštěn ode všech. Slavoška netrápila myšlénka, co že si nyní počne, jak bude živ; na sebe ani trošku nevzpomněl, jenom po dědouškovi toužil. Co asi dědoušek dělá? Je-li živ, neumučili ho ti ukrutníci? Snad jsou s otcem Mikulášem v nějakém zimavém,

temném sklepe o hladu zavřeni, snad tam k Bohu Hospodinu volají o pomoc. Ó, ze svého utrpení dědoušek as nejméně si dělá, dojistá na vnučka svého, na královnu a králevice i celou českou zemi vroucně vzpomíná, k Bohu volá, aby těch drahých neopouštěl.

Slavoš tichounce plakal, bylot' mu tak nevýslovně bolno.

Na modrém nebi třpytily se hvězdy. Slavošek okénkem zadíval se k nim do té jasné výše. A v té chvíli zdálo se mu, že dvě nejjasnější, blízko sebe svítící hvězdy, mají lidské obličej. Slavošek poznává ty tváři, ačkoliv dosud nikdy jich nespatriil. Ano, ano, toť jeho tatíček a matička, takto se naň dávno a dávno usmívávaly.

Slavošek s největší radostí byl by se rozletěl vzhůru k nim, ale ne, musí počkati, snad se přece dědoušek vrátí. Slavoš pevně již věří, že je dědoušek živ, kdyby byl již v nebi, díval by se nyní s tatíčkem a matičkou s oblakův.

Teď se Slavoš rozhlíží po nádvoří, dívá se až tam do tmavého rohu, kde při světle měsíčním temní se okénko, za nímž úpí malý ubožáček, králevic Václav.

Co ten chudáček asi dělá? Slavoš rád by se alespoň k okénku podíval, ale zbrojnoši královští mají oči krahulí a srdce vlčí! Alespoň ti, kteří Václava zavírali, jakž jinak byli by takového ukrutenství mohli se dopustiti!

Slavoš i Václav vždycky se divívali, když dědoušek vyprávěl o královském sirotku Václavu II. Kdyby to všecko nevyprávěl dědoušek, sotva by byli věřili, že jsou na světě srdce tak ukrutná, jako měl ten Otík. Ó dnes byli by rázem uvěřili!

Ale snad by se Slavoš přece mohl alespoň k vězení Václavovu podívati? Snad teď již i zbrojnoši budou unaveni a nebudou ostražiti? Takové myšlénky probíhaly dobrou mladou hlavou. Ještě však váhal. Znova zadíval se ku hvězdám. Drahých, vábivých tváří tam již nespatriil, ale hvězdičky zářily tak rozmile, jako by dodávaly mu důvěry. Čtverák měsíc tak mile se usmíval.

Dvěře vrzly, a Slavoš dlouhou chodbou, na níž však i potmě poznal každý kámen, šoural se ke schodům. Při každém šustu se zastavil, každý paprsek sluneční, jenž sem tam skulinami pronikl, hoška zastrašil. S hůry z dálky duněly kroky a chvílemi řinčelo nádobí, i hlasy zahlučely. Král s druhy svými ještě hodoval.

Slavoš přemýšlel, neměl-li by se přece ještě vrátiti, ale cosi vábného táhlo jej k rusovlasému miláčkovi. Již přešel chodbou poslední, nejdelší, již s posledních slezl schodů...

Přítiskl se ke zdi. Slyšel, jak vlastní srdce hlasitě mu buchá. Nádvoří bylo bledou lunou jasně osvětleno. Bylo tu tichoučko, ani nejmenší známka nevyprávěla o hrozném ději, jenž před několika hodinami se tu odbýval. Jako by vládl zde věčný mír.

Několik kroků podél staré zdi – a Slavoš stál u dveří, za nimiž zavřen králevic s Getrudou.

Mráz ostře vál do tváří. Hošík přiklonil ucho ku dveřím a naslouchal. Ani hlásku, ani ševelu neuslyšel. Snad byl Václav ještě za dveřmi druhými, dokonce snad za třetími.

„Getrudo!“ Slavoš sotva zašeptal. Nadarmo čekal odpovědi.

„Getrudo! Getrudo – slyšíš-li? Jsem to já, já Slavoš!“ Hošík mluvil jen prázdnou a stěnám. Bylo ticho úplné. Opuštěnec nyní do zámku slabě zaharašil a znova Getrudu volal.

V té chvíli zcela na blízku zachrupaly kroky. Slavoš přitiskl se do samého koutka dveří, ale noční poutník již jej spatřil. Zastavil se před ním, a těžká ruka položila se na rameno Slavošovo. Hošík ustrašen zdvihl hlavu, stál před ním – král Jan!

Dítě se zachvělo. Král nemluvil, jen žhavé oči upíral na chvějícího se chlapce.

„Co tu děláš – kam jsi sem zabloudil?“ Král Jan při té otázce očí s chlapce nespustil.

„Jsem sirotek, dědouška hradníka mi odvedli!“ Slavoš sotva slyšitelně odpověděl.

„Co tu děláš?“

„Stýská se mi po Václavkovi, máme se tak rádi. Václavek je tak hodný.“ Slavoš sepal ruce.

Z chodby chvávalo několik zbrojnošů se světlem; teprve nyní krále zpozorovali.

„Otevřte!“ velel Jan.

Zámky zaskřípěly. Teprve za třetími dveřmi bylo vězení králevicovo. Světlo proniklo do temné místnosti. Byla to chudičká jizbice, jen nejnútnejším náradím opatřená! Na chudém lůžku odpočíval příští dědic koruny Otakarovy. Spal přelíbezně, snad zdálo se mu, že spočívá v náručí matčině, a proto mile se usmíval. Tvářičky kvetly růžemi, a rusé vlásky linuly se po spáncích. Nad lůžkem skláněla se Getruda, těžké hoře ji přemohlo a pohroužilo do snův. Teď vyjevena se vztýčila.

Ve dveřích stál král a Slavoše držel za ruku. Zdálo se, že i on se zalíbením dívá se na miloučké děcko.

„Zůstaň si tedy s ním!“ promluvil dutě k Slavošovi, a vyšel. Dvěře buchly a zámky zaskřípěly. Slavoš byl by radostí zajásal, byl u milého králevice! Ó teď mu nebude již tak smutno, budou si vyprávěti o jasné královně, o dědouškovi i knězi Mikulášovi.

Tichounce Getrudě všecko vyprávěl. Hladila ho po tvářích a těšila se, že v tom smutku, v jizbě s jediným bídným okénkem, bude jim veseleji.

Za chvíli bylo ve vězení klidno, jenom tichý dech vlnil se mezi stěnami. Slavošovi na zemi, vedlé lůžka králevicova, spalo se rozkošně. Zdálo se mu, že jede s dědouškem do

Brandeburka pro mladého krále Václava. Seděl na bělouškovi a měl helmici, brnění i meč, všecko právě takové, jako dědoušek.

Na nebi smál se měsíček a třpytily se hvězdy...

IV

Na Loketském nádvoří zazelenal se nejpěknější trávník. Po vůkolních lesích zvonili ptáčkové radostné zvěsti, že jaro zavítalo zase do českých luhův.

Lučiny pestřily se „jeleními očky“, „krví pána Ježíše“, zvonečky i mlíčím.

Král Jan dávno již odejel z Lokte a na královském svém hradě v Praze pořádal radovánky nejveselejší, zatím co královna Eliška truchlila na Mělníce a toužila po dětičkách svých na Lokti. Marná touha – kdyby oči své si vyplakala, marná touha!

Loketští zbrojnoši si malého králevice zamilovali. Dojemný, bolestný úsměv opuštěného dítěte královského rozehřál i srdce nejledovatější. Již ho tak ukrutně nestřežili, již i sestřičky Anežka a Guta směly k malému Václavovi.

Když pak jarní slunéčko teplé paprsky rozsévati počalo, probíhaly se děti se služkami svými po nádvoří. Slavoš vždycky byl po boku králevicově, stále a stále měli si co povídati!

Byl jasný den dubnový. Na nádvoří loketském opět bylo veselo. Zbrojnoši procházeli se mezi dětmi, jež rozkošně se veselily.

„Jen se podívejte támhle na ty ptáčky, co že to dělají?“ Čtyřletá králevična Guta vesele ručkama zatleskala a zadívala se na ptáčky.

„To jsou vlaštovičky!“ pravil Slavoš. „Přiletěly z daleka, byly tam přes zimu a teď si dělají hnízdo!“

„A z čeho si je dělají?“

„Ze samého bláta a potom si je vystelou měkkým peřím, aby mladým vlaštovičkám nebylo zima!“

Králevična divila se, odkud to Slavoš všecko ví, ani si nepomyslila, že je tak moudrý.

„A je je – podívejte, to jsou ptáci, ti jsou velicí!“ zavýskla králevična Anežka.

„To jsou čápi!“ opět poučil ji Slavoš. „Mají tu někde na blízku hnízda a hledají si jíst!“

Králevic Václav zadíval se na veliké ptáky. Líbila se mu černá, široce rozepjatá křídla, jimiž jasným vzduchem kroužili.

„Kdyby mne jeden čáp vzal na křídla, mohl bych letěti daleko až na Mělník k matičce. Ta by se divila, kdo to k ní letí, jestli by mne jen poznala!“ Při těch slovech toužebně díval se rusovlásek na krásné ptáky.

„Čápe, slyšíš, slyšíš, čápe! Tam daleko se rozlet', tam je má matička. Ty ji najdeš, budeš-li jen chtít, a vyříd' matičce, že na ni vzpomínáme a že Václavek po ní pláče!“

Veliký čáp zakroužil níže, jako by chtěl poslechnouti, co že má matičce královně vyříditi.

Potom vznášeli se čápi výš a výše, ještě několikrát nad Loktem zakroužili a zmizeli v dálce.

„Vidíte, vidíte,“ vyskal Václavek, „rozumějí mně, již letí k matičce a všechno jí o nás povědí.“

„Ale jdiž, Václavku,“ odpověděla bratříčkovi Anežka, „jak pak to mamince povědí, vždyť neumějí mluvit, vždyť jsou to ptáci!“

Králevic se zamyslíl.

„Ó však čáp jí to poví, však on to dovede!“ za chvíli sestře odvětil. „Vid', Getrudo, že čáp to matičce poví?“ žvatlal.

„Poví, všechno jí poví, holoubku!“

Králevic rozveselil se myšlénkou, že alespoň čápem může si s matičkou promluvit.

Zbrojnoši na hradbách ohlašovali, že ke hradu přijel vozík s párem koní. Z vozu vylezl staroch v šatě zbrojnošském, s přilbicí na hlavě a těžkým mečem po boku.

„Jménem Jeho Milosti královské žádáme, abychom byli vpuštěni!“ Hlas starcův zněl dutě.

„Kdo jste a čeho žádáte?“

„Bývalý hradník na Lokti a písař Její Milosti královny Elišky přijíždějí si pro své zboží, aby odstěhovali se z Lokte nadobro!“

Most s hukotem klesl a brána se otevřela.

„Dědoušku, můj dědoušku zlatý, jediný!“ Slavošek poznal Radostu okamžitě, třeba že za ty dva měsíce dobrý muž silně zestaral, tělo se sklonilo, vlasy sbělely.

Hradník Radosta zastavil a vnučka svého chopil do náručí.

„Mám, mám tě zase, ty mé rozmilé dítě!“ zajásal a tváří vnučkovi zulíbal nejvřeleji.

Již i kněz Mikuláš z vozu vystoupil. Ó, jak zestaral, sotva na nohou se držel a ruce chvěly se mu jako v zimnici.

I děti královské přiskočily a písaře i hradníka za ruce chopily.

Hradník Radosta Václavka pozdvihl a zadíval se mu do líček.

„Zdráv jsi, zdráv, můj králevici rozmilý?! Ó jak se nám po vás všech stýskalo! Otče Mikuláši, viz naše sluněčka! Sám Pán Bůh nám je opatruje!“

Otec Mikuláš chvěl se radostí neskonalou; dítko po lících hladil a slabým hlasem mluvil slova nejsladší.

„Jak rád jsem, že jsem vás opět spatřil. Nyní přijmi, Pane, služebníka svého!“

„Přinášíme vám, dítky nejjasnější, pozdravení od milované matičky!“ opět Radosta zahovořil. „Přinášíme vám vroucí požehnání její a tisíce polibků. Jasná královna stále na vás vzpomíná a vroucně k Bohu se modlí, aby vás opatroval!“

„S matičkou naši jste mluvili! A zdráva je matička? Nepřijede si ještě pro nás?“

Otázky dítek jedna za druhou kvapily.

„Zdráva je královna naše, a dá Bůh nebeský, že brzy se s ní sejdete!“

„A zůstaneš opět s námi, Radosto, i ty, otče Mikuláši?“

„Není možno, dětičky, není možno!“ Radosta odpověděl, a Mikuláš hlavou smutně zavrtěl.

„A kam od nás půjdete?“ dále vyptával se mladý králevic.

„Na Zbraslav, opat Konrád i mne se Slavoškem přijme do zdí posvátných!“ opět Radosta odpověděl.

„Ani Slavoše nám tu nenecháš? A my máme se tak rádi, co si počneme bez něho?“ Václav zakvílel.

Slavoš objal králevice a vlásky jeho porosil slzami.

„Snad brzy již i vy, jasné děti, vyjedete z Lokte, a co by si potom počal Slavoš?“ hradník Václava chlácholil.

Loketští zbrojnoši tímto celým výjevem pohnuti byli do hloubi duše.

Radosta i Mikuláš zůstali na Lokti do rána; skládali zatím všechno, co chtěli si na Zbraslav odstěhovati.

Ráno s dětmi královskými loučili se plačícce všichni.

Slavošek s Václavem dlouho a dlouho tiskli se v objetí.

„Kéž bych směl s vámi k matičce rozmilé!“ vzdýchal králevic.

„Brzy, brzy pojedeš, jasný králevici!“

I zbrojnoši Loketští s bývalým hradním, knězem písařem a Slavošem srdečně se loučili.

Kolikráte již si pomyslili, proč že proti těmto dobrým, věrným duším král tak ukrutně jednal, jak že oni sami divě s nimi nakládali! Takových věrných srdcí je málo, maličko...

Slavošek kluše vedle vozu, stále ke hradbám se obracel a čapkou svou kýval na rozloučenou. Větrík na hradbách pohrával dlouhými rusými vlásky malého králevice, jehož drobná ručka slzu za slzou stírala s líčka!

Ó srdéčko zlaté, mnoho a mnoho ještě se napláčeš!

Za dva dny potom přijelo poselství královské a děti Eliščiny odvezeny... na Křivoklát!
A matička stále na Mělníku toužila a vzdychala!
Václavek i na Křivoklátě marně po matičce volal.
Ale to již nepatří do povídky Loketské.

Z Levého Hradce

I

Na levohradeckém kostelíčku zvonili klekání. Zvonek zněl jako čisté stříbro a bylo ho slyšeti široko daleko. Lidé i v odlehlých osadách slyšíce měkké jeho zvuky, okamžitě zanechali práce a zabrali se v modlitbu převroucí. Ani sami nevěděli, co všecko je v těch zvucích tak dojímalo, ale bylo to tak milo, jako upřímnost' ve hlase nejdražších dědečkův a babiček. Ten zvonek jako by byl mluvil, ale nerozuměli mu; u srdcí však cítili podivnou tesknotu, takže jim bývalo až do pláče. To také věděli, že zvonkem levohradeckým nedovede zazvoniti nikdo tak, jako dědouš Pořej.

Dědouš Pořej před lety míval na Žalově pěkný stateček, na němž nyní hospodařil starší jeho syn. Nežli Pořej dědictví své po rodičích přepustil synovi, vystavěl si přímo u kostelíka levohradeckého pěknou, útulnou chaloupku, do které potom nadobro se přestěhoval. Lidé po vukolí dobře nechápali, co že starci tak najednou připadlo, že se přestěhoval sem do samoty, říkali si jen, že býval od jakživa podivínem. Byl již z takového rodu. Bratr jeho Cyrill prošel školy až kdo ví kde v cizích krajinách, o moudrosti jeho vypravovali si v chaloupkách mnoho a mnoho. A věhlasný ten moudrostí svou Cyrill, kdykoliv před mnohými lety domů zavítal, sedával nejraději u starodávného kostelíčka. Potom odešel pryč někam daleko, kdež v klášteře sloužit chtěl Bohu. Proč odešel do dále? Což nemohl zůstat v Čechách? Vždyť bylo tu klášterů dosti! Proč nešel na Zbraslav? To všecko bývalo mnohým zcela nepochopitelné.

A mladší synek Pořejův, Prokop, učinil pryč právě tak! Býval miláčkem strýčka svého Cyrilla, sedával na jeho klíně a poslouchal, jak líbezně uměl vyprávěti. Zpívali spolu také dlouho do noci, a to písně, jakých občánkové neslychali ni na Zbraslavi, a mniši zbraslavští přece uměli zpívat tak krásně, že to bylo známo po celých Čechách. Kdo tu píseň na Levém Hradci poslechl, zastavil se, nedýchal ani a poslouchal až do konce. Potom spěchal do své světničky a tam modlil se horoucně. To způsobila podivná píseň kněze Cyrilla, prostinká, ale vroucí, klidná, ale nejvyš dojemná. Dívali se na kněze Cyrilla s úctou, ale touhy jeho neznali.

Jako kdysi strýc Cyrill i Prokop byl na školách v městech dalekých. Byl blahem a štěstím otce Pořeje. Dobrý tatíček chtěl také syna svého mít knězem, těšil se na to jako dítě, až uvidí syna svého mladšího sloužiti Bohu u oltáře. Dočkal se toho, spatřil je u oltáře oba, syna i bratra; Cyrill sám synovci svému, milému Prokopovi, přisluhoval, zavítalť právě z nenadání na Žalov.

Za kratičko potom odešel, ale s ním také Prokop. Odešli daleko, daleko, až někam pryč do Uher.

Tatíčkovu Pořeji bylo líto, že syn ho opouští, ale miloval jeho i bratra svého upřímně. Věděl, že šli tam, kam je srdce i mysl pudily.

Ale když ani od syna ni od bratra nepřiletělo zprávičky, když léta ubíhala a drazí mužové ještě se nevraceli, truchlil Pořej, třeba že nikomu o zármutku svém se nezmiňoval. Žil v chaloupce své tiše a skromně, a když starý hrobník levohradecký, sám sobě prve hrob vykopav, do něho na věky se uložil, počal hrobničiti Pořej.

A to bylo občánkům po vůkolí nejpodivnějším, bývalý sedlák Pořej – hrobníkem! Sice býval dobrým přítelem hrobníkovým, mohl se od něho dobře naučiti, jak nejlépe vykopávati lidem poslední příbytečky, ale přece nikdy netušili, že by smutnou tu povinnost jednu převzal.

Pořej byl při nové práci své klidným, ba zdálo se, že i šťastnějším. A když jednou někteří před ním projádřili se, jak o tom soudí, zahovořil:

„Není zajisté povinnosti krásnější, než býti na Levém Hradci hrobníkem. Každý ovšem toho necítí. Ale rozvažte jen: býti hrobníkem na místečku, kde trouchníví snad kníže Bořivoj, kde pochováni knězi Kaich i Pavel, kde dřímají ty staré, dobré hlavy české, jež prve v této zemi zpívaly Pánu Bohu jedinému!... Jediné jen mne trápí: člověk ani neví, jak posvátným je místo, na kterém právě kopá, neví, jaký svatý popel ukryt ve hrudách, jež se pod motykou rozsypají! Ach, jak šťastni jsou ti, jimž přáno dřímati mezi předky přeslavnými! Ale vy toho snad ani necítíte, jiní jinak by si toho vážili!“

A ti, kteří se tázali, usmívajíce se, stáli po té řeči tiše, mlčky. Pravda, pravda, tam na Levém Hradci dřímá prvý kníže Bořivoj, dřímají tam i jiné vzácné hlavy, slýchávali o tom od staroušek v rodných chaloupkách. Pořej má skoro pravdu, že nejkrásnější povinností jest na Levém Hradci býti hrobníkem. Jenom že to málo kdo chápe, a ti, kteří to trochu pochopili, zapomněli zase brzy. Tak to bývá, lidé starých předků přespříliš brzy zapomínají a váží si jich pramálo – leda sem tam nějaká hlava, a té se ti všední lidé ještě vysmějí. Je tak v Čechách do dneška!

Pořej byl při svém kostelíčku a hřbitůvku dosti šťasten, žil spíše již s těmi mrtvými, s nimi v duchu leckdy hovořival, za ně se modlil.

Později přibyla do domku Pořejova jiná miloučká bytosť. Dceruška staršího syna Pořejova na Žalově přestěhovala se k dědouškovi. Mladička již dříve častěji k dědouškovi přibíhala, těšila se též vroucně na každou jeho návštěvu, protože byl tak milým a tak pěkně jí uměl povídati a s ní se laskati. Tatička svého prosila, by stále směla býti u dědečka při Levém Hradci, až jí toho dovolil. Byla blažena v pěkné chaloupce, ráda s dědečkem ve starém kostele se modlívala; když dědeček na hřbitůvku kopal, sedala na hlíně na blízku něho, chodila s ním na věž a poslouchala, jak pěkně to hlaholilo, když dědoušek zvonek rozhoupal.

Tak i dnes vyšla s dědečkem na věž a zadívala se oknem do dálky. Jasně zvuky „klekáníčka“ rozlétały se po údolí i na vršiny. Byl miloučký večer srpnový, na západě třpytila se již prvá hvězdička.

Čistě modrá obloha zhlížela se v širokém proudu ladné Vltavy a vlny její barvila modravě. Tmavé skály povltavské na pravém břehu jako obrovské zdi se vypínaly. Mezi jasné zvuky zvonku vplétal se hluboký šumot vln stříbropěnné řeky.

Mladička, pohlíževši chvíli do dálky, až tam k návrším, na nichž stojí stará Praha, zadívala se dolů na hradiště, na němž vypíná se bílý kostelíček levohradecký. Kouznila si milé obrázky. Tu viděla statného knížete Bořivoje a milostnou jeho choť Ludmilu, jak provázení jsoouce předními lechy českými, zakládají první kostelíček český Bohu jedinému. Tu spatřila mohutný zástup lidu českého, jak sem ke chrámečku doprovází svatého kněze Methoděje, jenž z Moravy přišel, aby dobrým hlavám požehnal. Viděla ho, jak oděn jsa v prosté roucho kněžské zde s návrší žehná tisícům. Větrík pohrává mu dlouhými, prošedivělými vlasy a vousy; velké modré oči mile zírají na klečící zástupy, vroucí hlas žehnání krásně zaznívá... Mladičce bylo, jako by ten hlas slyšela.

Teprva když klekáníček umlknul, probudila se z milých myšlének.

Když s dědečkem do chaloupky se vrátila, povečeřili trochu mléka. Na chvíli ještě vyšli si před chaloupku, bylat' teplá, vábivá noc. Každým večerem tak spolu sedávali a hovořili, ale dnes nebylo Pořejovi jaksi do řeči. Mlčel dlouho, a Mladička nerušila ho v myšlénkách. Dívala se na skloněnou jeho hlavu a na šediny, jež splývaly až na halenu a bělaly se i při tom šeru.

„Viděl jsi již, dědečku, krále korunovati?“ zeptala se po hodné chvíli.

„Viděl, viděl; když nebožtíka mladého krále Václava korunovali, byl jsem v Praze. Bylo to slávy a radostí, jakých země česká neviděla. Plakali jsme a jásali. Po takových mukách, po takových letech smutných bylo nám jako ptáčkům na jaře. Také krále Jana a

spanilou královnu Elišku viděl jsem ve chrámě svatovítském korunovati, ale na žádnou korunovaci netěším se tak, a věru, že všecken lid český se mnou, jako na korunovaci krále Karla. Viděl jsem ho jen jednou, ale Eliščina dobrota a milost' zírá mu z tváří. Však jsme se po něm všichni již navzdychali, však jsme se natoužili, aby již přišla doba, a země česká měla zase svého krále, který by se o ni staral a český lid miloval. Král Jan k nám nepřilnul, cizina byla mu milejší.“

„Ale hrdinou byl?“ Mladička zeptala se.

„Slávu země české světem roznášel, ale česká krev tekla daleko a daleko od vlasti za cizince. Národ zatím doma bědoval, zvláště od té doby, kdy dokonala dobrá Eliška. Teprve když Karel po letech vrátil se do vlasti, když ponejprv na lid svůj se pousmál, rozjasnilo se v českých prsou. Lid viděl, že má naději v lepší doby, a ta naděje ho sílila. Teď jsme se dočkali, Karel se vrátil navždy, již je náš!“

„Vezmeš mne s sebou, dědečku, do Prahy, až bude slavná korunovace?“

„Vezmu, Mladičko, vezmu! Ale teď je již čas, půjdeme na lůžka.“

Staroušek i milé děvčátko vešli do chaloupky.

Za chvílku zazněla tam dojemná píseň, v chaloupce Pořejově vždycky před spánkem si zazpívali.

Mladička usnula brzy; zdálo se jí, že je ve chrámě sv. Víta, že hlaholí velebná píseň „Gospodi, pomiluj ny!“, že arcibiskup Arnošt vkládá korunu na hlavu krále Karla, že všecken lid jásá...

Starý hrobník Pořej neulehl; seděl na lůžku a přemýšlel, bylo mu jaksi tesklivo. Ani se Mladičce nezmínil, proč je tak zamyšlen. Bylo tomu pravé dnes deset roků, kdy odešel milý jeho Prokůpek s bratrem Cyrillem. A skoro deset rokův o něm neslyšel...

Je-li dosud živ? Vzpomíná si, že má zde v Čechách u Vltavy, na blízku kostelíčka levohradeckého starého tatíčka, který modlí se každodenně, aby Pán Bůh milované dítě chránil? Vzpomíná si, že má zde hrob, ve kterém spí milá matička? Starý Pořej nejednou u hrobu ženy své si požaloval, že mladší synek zašel do dále, že o něm slechu není!

Snad se přece ještě navrátí, snad ještě obejmě a zulíbá hlavu otcovu, snad na ni nasype hlíny na hřbitůvku levohradeckém! Či snad již v dále neznámé sklonila se hlava jeho do hruď půdy cizí? Neuvidí již dědouš Pořej syna svého Prokopa?

Teď Pořej povstal a přistoupil k okénku. Zvenčí přilétaly sem zvuky písně, kterou pěl silný mužský hlas. Pořej chvílku poslouchal a potom tiše vyšel z chaloupky. Otevíral tichounce a zastavil se na prahu. Od chrámečku hlaholil hluboký hlas a vlnil se v dál.

Zněl velmi z hluboka a dojemně. Pořejovi bylo jaksi úzko z toho zpěvu, až i slzy ho polily.

S návrší zněla staročeská, přesvatá píseň: „Gospodi, pomiluj ny! Jesu Krste, pomiluj ny!“

Pořej se zachvěl – ten hlas mu byl znám, ten hlas již slyšel, ale kde, kde? Kdo pěje tu drahou píseň? Kdo zabloudil ke chrámečku ještě teď v pozdní hodině noční?

Pořej pomalu stoupal k návrší... Nad skalami vltavskými ploval srpek měsíce.

Již pozdního pěvce spatřil. Pod věží chrámečku, na hřbitůvku klečel muž, zahalený do roucha kněžského. Ruce jeho byly vztyčeny a hlava obrácena k nebesům; zpíval: „Dej nam vsiem, Gospodi, žizň a mír v zemi! Krleš! Krleš! Krleš!“ To „Krleš!“ bouřně odráželo se od skal vltavských a chvělo se nad hladinou šumící řeky.

Pak bylo ticho; pěvec ještě chvíli klečel, potom zvolna přecházel po hřbitůvku a obešel chrámeček. Opět poklekl, vzepjal paže i hlavu a zpíval:

„Svatý Václave, vojvodo české země,
kníže náš...
nedej zahynúti nám i budúcím,
svatý Václave!“

Pořej rozběhl se vzhůru; nohy se mu chvěly, ale srdce jaře klokovalo, prsům bylo do výsknutí. Poznal ten hlas, již se nemýlil...

„Bratře, bratře Cyrille!“ zvolal před nočním zpěvákem, a již objal ho srdečně, vřele, bratrsky. „Ó že přece ty přicházíš, duše zlatá! Vítám tě na tomto svatém místě!“

„Požehnána budiž tato chvíle toužená!“

Bratr Cyrill, staroušek šedivý, chvěl se v náručí svého bratra. Plakali oba.

„A nyní pojd', pojd' tam, kde dřímá tatíček a mamička, ať po letech zase jednou oba synové pokleknou na jejich hrobě!“

Měsíc tiše ploval nad Vltavou, jež jemněji šuměla, jako by nechtěla rušiti blahé chvíle, ve které jásala láska bratrská. Klečeli na hrobě a velké, horké slzy padaly na zelenou travu.

„A kde je Prokop? Je mé dítě živo?“

„Živo a zdrávo, bratře, dá Bůh, že také on brzy již přichvátá!“ měkce odpověděl Cyrill.

„Budiž Pán Bůh pochválen, slyšel mé vroucí hlasy!“

„Proč jen tak dlouze byli jste vzdáleni, proč slůvka jste pro mne neměli?“ pověděl za chvíli.

„Odpusť, bratře, ale nebylo možná! Ó kdybys věděl, co jsme se natoužili, co jsme se navzdychalil! Každodenně tisíce pozdravy letěly sem k vám, k tomuto bílému kostelíčku, k této řece šumivé! Byli jsme mučeni, byli jsme stíháni, jako zvěři bylo nám prchatí, v žalářích jsme úpěli, až tam v dáli u milých Srbů našli jsme útulku. Teď teprva svítá nám slunce klidu, král Karel nám je rozsvěcuje. Já i tvůj Prokop svaté sloužíme myšlence. Jsme mnichy benediktiny, sloužíme však Bohu podle řádu slovanského svatého Prokopa!“

„Ó budiž Pán Bůh pochválen!“

„Pějeme Bohu jazykem starých Slovanů, jako kdysi na Sázavě zpívali.“

„Ó buďtež požehnáni, bratře Cyrille!“

Oba bratři spočívali si opět v objetí nejrůznějších; shledali se tu na hřbitůvku, v němž snad odpočívá kníže Bořivoj. Kostelíček levohradecký vypínal nad nimi staré, posvátné své stěny...

II

Jak se Mladička druhého dne podivila! Když ráno se probudila, neřekl jí dědeček o vzácné návštěvě ni slůvka; teprve když se děvčátko ustrojilo, vyšel do zadní jizby a přivedl bratra Cyrilla.

Staroušek mnich u dveří se zastavil a zahleděl se na děvčátko. Pozoroval miloučký obličej, jehož modrá očka upomínala ho na oči, které před lety právě tak líbezně hleděly naň z tváří hoška Prokúpa.

„Nu, Mladičko, neznáš milého hostě našeho?“ usmívaje se promluvil Pořej.

Děvčátko ostýchavě zadívalo se na dědečka a potom na Cyrilla. Vážný dědoušek milým pohledem vábil ji k sobě. Běloučké vlasy splývaly mu až na tmavohnědou řízu, vousy sněhově bílé sahaly hluboce na prsa. Vrásčítá líce zdobil dobrácký úsměv.

Tělo starouškovo bylo již stářím a útrapami trochu skloněno. Kdyby byl neměl toho řásného, přepásaného šatu kněžského, byla by k němu Mladička spěchala, ale tak se přece jenom ostýchala.

Kněz Cyrill pokročil ku předu a rozpřáhl náruč.

„Nuže, pojď tedy, Mladičko, vždyť jsem tvůj druhý dědeček!“

„Je to můj vlastní bratr Cyrill, Mladičko!“

Mladička již spočívala v náručí knězově, líbala ho na ústa, čelo i na suché, promodralé ruce. Stařečkům leskly se oči slzami.

„A strýček Prokop nepřijde?“ děvčátko ptalo se vroucně.

„Přijde, dceruško, dříve nežli skřiváci odletí, dá Bůh, že přichvátá sem do milé vaší chaloupky. Nevěděli jsme ani, že odstěhovali jste se sem na Levý Hradec, vzpomínky naše zalétaly na statek žalovský.“

Stařeček usedl na židlici u stolu a Mladičku posadil si na klín. Dědeček Pořej stál při okně a díval se na ně jako na krásný obrázek.

„A je to tuze daleko, dědečku, kde se strýčkem Prokopem jste žili?“

„Daleko, daleko, a dlouho neměli jsme stálého sídla. Byli jsme těžce pronásledováni a stíháni, bloudili jsme až tam v těch krajích dalekých, odkud někdy přišli svatí bratři Cyrill s Methodějem. Žije tam dobrý, hodný lid, řeči naší rozumí; když vypravovali jsme, že jsme z těch krajů, kde apoštolovali řečení bratři, viděli nás rádi. Tam vřele mohli jsme Pánu Bohu po slovansku zapěti; tam byli jsme dosti šťastni. Ale v srdci hluboko žila stále touha jediná, touha po naší české zemi, touha po vltavských stráních, po tomto bílém kostelíku levohradeckém. Mniši Slované mají tam pěkné kláštery, kolem klášterů pole a sady, všecko jako za dávných dob svatý Prokop zavedl na Sázavě. Chválí Boha modlitbami a písněmi předků svých, hospodaří a píší knihy lidu na památku. Všichni vroucně jako bratři praví se milují.“

A tu z nenadání přiletěla k nám zvěst', že v Čechách bude brzy kralovati dobrý Karel, ten že mnichům Slovanům přeje, že je povolá do země své milému národu, že již požádal o to papeže. Ó jak jsme se všichni rozveselili! Vždyť bylo nás více z této země, někteří z Moravy a z krajů slovenských. Bratři Srbové, Chorvati, Bulhaři radovali se s námi, s námi těšili se, že přijdou snad mezi lid náš český, o kterém tolik jsme se jim navypravovali. který jest jim lidem bratrským. Ó já neměl jsem tam již stání! Vesele vydal jsem se na cestu k vám, mně nikdo nedočkavosti té nevytýkal, vždyť jsem již tak stár a každou chvíli mohu shasnouti. Kdož horšil by se na starce, chce-li ještě jednou jedinkráte spatřiti ten koutek nejdražší, kde jako dítě pobíhával, kde leží jeho tatítek a matička! Prokop dal mi tisíc pozdravení na každý vrch, na každou stráň, řeku, věž, chaloupku. Tisíce pozdravů vám všem, jež všecky ani nezná, tisíce pozdravů tam té dobré, bílé hlavě!“

Stařeček Pořej se u okna rozplakal.

Těšme se všichni, že brzy brzičko s bratřími do Čech se vrátí, že nenadále na okénko zaťuká a vejde sem do jizby mlád a zdráv!“

„Ale mne, dědečku, asi nepozná!“

„Jak by té poznal, holečku, vždyť neví ani, že bratr jeho Vít má dcerušku Mladičku, která tatíčkovi jeho oslazuje šveholem svým léta staroby!“

„Jen aby se šťastně vrátili!“ zavzdychl stařec Pořej.

„Ten, bratře, který chránil nás, když pustinami uherskými jsme bloudili, když v dálných horských rozsedlinách jsme se skrývali, ten bude je provázeti na cestě vytoužené, nejkrásnější, na cestě k domovu!“ jaře odpověděl Cyrill.

Kněz Cyrill, Pořej i Mladička potom každodenně vycházeli na návštěvu k přátelům do vůkolních vesniček. Všude srdečně je vítali a líbali ruce staříčkého kněze, který v dalekých zemích Bohu sloužil jazykem slovanským. Po pilné práci denní s polí mnozí na večer přibíhali na Levý Hradec, všickni usadili se před chaloupkou nebo na hřbitově u kostelíčka, a šedý slovanský mnich vypravoval o pěkných horách tatranských, o širých rovinách uherských, o slavných carech statečných Srbův, o dobrém lidu slovanském v krajinách balkánských.

Tolik toho uměl napovídati o lidu, který mluví podobně jako Češi, který také před dávnými a dávnými lety jako někdy Čechové vyšel z rodných krajů na dálném východě. Byly to roztomilé podvečery!

A v neděli sešlo se jich na Levý Hradec více; sešli se, aby přítomni byli slavné mši svaté, kterou Cyrill sloužil v jazyku starodávném. Ó, jak lepě hlaholily staré písně klenbami chrámu starouška, ve kterém před časy první hlasatelé slova Božího v Čechách také tak se modlívali! Slunéčko spouštělo okny chrámovými milé proudy zlatých paprskův a sypalo je na hlavy zbožných lidí. Ku konci mše svaté pozdvihl kněz Cyrill paže své k nebesům a velkým, slavným hlasem slovanským žehnal shromážděným. Plakali všickni blahem nevýslovným, ani neznamenali, že ve dveřích chrámových objevilo se několik mužů v oděvech panských a paní roztomilé krásy. Nepozorovali, že i ti příchozí tiše poklekli a vroucně poslouchali hluboká, velebná slova Cyrillova. Teprve když z chrámečku vycházeli, spatřili bohatýrskou tu družinu. A když stáli na hřbitůvku, spatřili dole zbrojnoše a jaré, bujné koně osedlané. Panstvo skupilo se na hřbitůvku a čekalo na kněze Cyrilla. Oděv jejich leskl se ozdobami drahocennými, pěkné krunýře, helmice i zbraně třpytily se v záři sluneční. A mezi bohatýrskými postavami těmi stál muž, oděný v panský oděv, ale beze vší velké nádhery. Tmavočervený kabátec sametový rozkošně mu slušel, kulatá čapka hezky seděla na hustých, černých kadeřích, jež vlnily se mu až na ramena. Milá kulatá, zarůžovělá tvář obrostlá byla krátkými černými vousy, z nichž usmívala se pěkná ústa. A k muži tomuto asi třicítiletému chovali se ostatní s něžnou uctivostí, a byli mezi nimi také někteří, jimž brady již prokvétaly.

Vedle statného bohatýra stála štíhlá paní, velikých modrých očí, vysokého čela, jež vroubily jako věnec dva silné pletence vlasů černých a lesklých. Po těle splýval jí prostý, řasný šat z hedbáví barvy blankytné. Byla to patrně choť jarého bohatýra. Oba byli tak milých

tváří, že každý rázem k nim přilnul. Hovořice zírali ke dveřím, brzo-li vyjde kněz Cyrill. Muž choti své o čemsi vroucně vykládal a rukou ukazoval po hřbitůvku i kostelíku.

Tu již očekávání vycházeli, Pořej napřed, za ním Cyrill, vedoucí Mladičku. Netušili panské návštěvy. Pořej, spatřiv vzácné hosti, zastavil se na stupních a rozhlédl se po neznámých. Již zor jeho spatřil mladého muže s chotí.

„Král Karel přijel na Levý Hradec!“ zajásal obrátiv se k Cyrillovi.

„Král Karel?“ zašeptal Cyrill a pokročil ku předu. Král Karel IV. usmívaje se, chvátal proti starému knězi. Setkav se s ním, uchopil chladné, svadlé ruce, které prve lidu žehnaly, a stiskl je upřímně. Velké, modré oči jeho vroucně dívaly se na tvář stařečka mnicha.

„Děkujeme ti, staříčká hlavo, upřímně ti děkujeme za zlatou chvíli, kterou jsi nám prve připravil. Dříve nežli koruna krásné země této vstavena bude na nehodnou hlavu naši, s milostnou chotí svojí vyjeli jsme sem na hradiště povltavské, bychom na půdě posvátné vzývali dobrotivé nebe za pomoc přelaskavou. Spěchali jsme k tomuto chrámečku, v němž modlívali se někdy Bořivoj a Lidmila světice, kde lidu sám svatý Metoděj vroucně žehnával. Nenadali jsme se radosti, která nás tu očekávala. Nenadáli jsme se, že ve velebných stěnách starého kostelíčka uslyšíme hlahol staroslovanský, že na hlavy naše splyne požehnání v řeči otcův velikých!“

Karel stále tak vroucně díval se do tváři stařečkovy. Ten chvěl se dojat až ve hlubinách ňader; po vrásčité tváři tekly mu dvě velké slzy a zapadly v běloučkých vousech.

Stařeček nemohl chvíli ani slova promluvíti; potom zajíkaje se, zajásal:

„Ó díky nebi dobrotivému, že dopřálo mně, starci nad hrobem, spatřiti zlatou hlavu, která zemi této přináší požehnání a blaho. Díky tobě, Hospodine, že sluhovi svému nehodnému popřál jsi radosti netušené, že spatřil jsem drahé oči, z nichž zírá jen láska k této zemi, jež poznala tak málo dobroty, k tomuto lidu, jenž poznal tak málo lásky! Ó, čím jsou oběti mé proti této chvíli blažené! Čím jest utrpení proti této radosti!“

Stařeček rozplakal se jako dítě, a kolem stojící slzeli všickni, i těm prosivěným průvodčím Karlovým lesklé krůpěje zatřpytily se na vousech prokvetlých.

„Kdo jsi, stařečku rozmilý, že z úst tvých plynula slova neslýchaná?“

„Prostý sluha Páně, syn této krajiny, mnich podle řádu svatého Benedikta. V krajích dalekých uslyšeli jsme zvěst', že požehnaná ruka tvoje svolá rozprášené stádce slovanské do Prahy matičky. Touhou rozechvěn předem spěchal jsem, abych prvý popatřil po letech na ty milované stráně, na nichž jako děcko jsem běhával. Uslyšev zvěst' radostnou, přál jsem si prvý býti tam, kde bratří moji konečně klidně budou moci Bohu sloužiti. Člověk neví, kdy

Pán zavolá, nuž, ať alespoň kosti moje leží zde, v Čechách, doma, kde brzy zníti budou zpěvy staroslovanské!“

„Ano, budou zde brzy zníti! Brzy uslyší Praha zpěvy bratří tvých. Necht' Čechové naši poznají, jak milujeme rodnou řeč jejich i svoji, necht' poznají řeč staroslovanskou a přilnou k bratřím, kterým v žilách proudí tatáž krev slovanská! A kdo jsi ty, stařečku?“ oslovil Karel Pořeje.

„Jsem bratr Cyrillův, Milosti, věrný milovník české země, prostý hrobník levohradecký!“

„Krásnou máš povinnost!“

„Dobrovolně jsem si ji, Milosti, vyvolil!“

„A kdo jest tato dcerunka?“ ptala se milostná choť Karlova, císařovna a královna Blanče.

„Moje vnučka Mladička, z lásky k dědečkovi a Levému Hradci přestěhovala se ke mně do chaloupky!“

„Hezounké, milé dítě,“ pravila opět královna a Mladičku po vláscích hladila. „Nechtěla bys jíti k nám do Prahy, děvenko?“

Mladička zardívala se jako růžička. Po této milé otázce královnině pohlédla na ni, usmála se jemně a zavrtěla hlavou.

„Nechtěla? A proč?“

„Protože je zde na Levém Hradci tak pěkně a spí tu kníže Bořivoj, kněz Kaich, Pavel a naše babička!“

Král i královna usmáli se dojati.

„Pak se ti ovšem nedivíme, a kdybychom byli na tvém místě, také bychom se odtud nehnuli. Ale tu, děvenko, dáme ti malou památku.“ Královna podávala Mladičce křížek s vlastního hrdla.

„A nyní musíme zpět ku Praze!“ promluvil opět Karel.

„Po staročeském způsobu prosím tě, Milosti, i slavnou družinu, abyste v chaloupce mé ráčili pojísti chleba se solí!“

Karel se usmál a vlídně pokynul.

V prosté chaloupce na jednoduchých lavicích usedl král i královna s družinou; všickni pojedli chleba se solí. Král hovořil s Cyrillem o mniších Slovanech. Na všecken život jejich se vyptával.

„Je tam také můj syn, Milosti!“ nesměle pronesl Pořej.

„I syn tvůj? Tož jste dobrou, vzácnou rodinou. Chrámek na Levém Hradci nemůže mítí lepších sousedův!“

Po chvíli panstvo vyšlo.

„Nuž, na shledanou, dobrý knězi, doufáme, že brzy se opět spatříme!“ volal Karel na Cyrilla odjížděje.

„Požehnání nebes račiž vám oplatiti všecko, my máme jen modlitbu!“

Téhož dne rozneslo se, že na Levém Hradci v chaloupce Pořejově byl sám král a císař Karel s chotí svou Blančí. Lidé sbíhali se tam, aby zvěděli všecko. V nízké chaloupce rozhostila se nesmírná radost! Večer slavně zvučely tam písně staroslovanské, splývaly po hladkých vlnách vltavských a ozývaly se od černých skal...

* * *

Mladička velmi se těšila na slavnou korunovaci krále českého Karla a manželky jeho Blanky, z rodu francouzského. Oba dědouškové, Pořej i Cyrill, jí slíbili, že půjde s nimi do Prahy. Z okolí chystal se na slavné ty chvíle všechen lid.

Již 1. dnem v m. září r. 1347. konány v Praze slavnosti. Král Karel, provázen svými pány nejpřednějšími, na posvátném Vyšehradě, sídle někdy kněžny Libuše a vojvod z rodu Přemyslova, vroucně se modlil, aby Pán všemohoucí popřál mu síly a štěstí při vládě nad zemí svatováclavskou. Ve slavném průvodu doveden potom opět na svůj hrad pražský. Druhého dne byla slavná korunovace...

Toho dne bylo v Praze lidstva ze všech českých končin. Přichvátal sem ten dobrý lid, jenž ku králi Karlu pohlížel jako ke sluněčku, které po dlouhaté noci nad vlastní vycházelo. Chtěli býti přítomni ve chvíli, kdy posvátná koruna zastkvěje se na hlavě syna Elišky Přemyslovny nešťastné, jež blaženě věčný spánek dřímala ve hrobce zbraslavské. Přijelo panstvo ze všech hradů, by krále svého důstojně doprovodilo. Přijelo cizinců ze široka daleka, aby spatřili císaře německého, jak blažen, rozechvěn přijímá korunu země, jež byla mu nade všecko drahá. Bylo záře a lesku, až oči přecházely, bylo slyšeti řeči, jakých ti vesničané málokdy, ba snad nikdy neslychali.

Mladička, Cyrill i Pořej spatřili slavný průvod, který Karla i Blančí do chrámu uváděl; viděli vznešené postavy pánů: nejvyššího zemského sudího Ondřeje z Dubé, nejvyššího zemského komorníka Jošta z Rožmberka, nejvyššího sudího dvorského Hynka z Waldštejna, nejvyššího zemského maršálka Jindřicha z Lipé, purkrabí pražského Hynka Berku z Dubé,

velebný zjev arcibiskupa Arnošta z Pardubic, biskupy vratislavského, olomouckého a litomyšlského, potom širý zástup duchovenstva a panstva českého i cizího. Byli ve starém chrámě svatovítském, když Karel sliboval, že chce království toto, od Boha propůjčené, podle spravedlnosti otců svých spravovati a chrániti! Slyšeli, jak arcibiskup ptal se lidu: Chcete-li kníže Karla jako hlavu svou a krále svého uznávati a jeho poslušni býti? Plakali, když to množství ve chrámě i na širém prostranství jako bouře zahlučelo: „Rádi! Rádi! Rádi!“ Plakal všecken národ, když biskupové krále do šatů korunovačnických oděli, když dali mu prsten, žezlo a jablko říšské do rukou a když arcibiskup Arnošt stkvoucí, drahocennou korunu českou vstavil mu na hlavu... Zvony hlaholily, a nad matičkou Prahou s výše hradčanské zněla píseň dávných předkův: „Hospodine, pomiluj ny!“ Jásot ten vlnil se dál a dále nad celou krásnou zemí českou, jíž té chvíle dán panovník, který stal se jí otcem nejlaskavějším... Potom korunována i královna Blanče.

Když pak všecek slavnostní průvod ubíral se z chrámu na staré město k hodům korunovačnickým, usmívali se král i královna na davy lidu jásajícího. Spatřili také staré známé z Levého Hrádku a přátelsky na ně pohlédli.

Mladička, kněz Cyrill i Pořej účastnili se slavností korunovačnických, které všemu lidu českému ku zábavě byly vystrojeny. Teprve večerem ubírali se domů ke kostelíčku na Levém Hradci.

Následující dny stále jenom čekali, brzo-li na hradisku levohradeckém objeví se statný mnich Benediktin, Pořejův syn Prokop. Čekali ho jako vlaštovici, zvěstující jaro bohoslužbě slovanské.

Ale den uplýval za dnem, a Prokop nepřicházel. Z Prahy přiletěly pak zvěsti, že král a císař Karel odejel do Bavor. – Několikrát již si pomyslili, že snad král Karel zapomněl, že snad teprve po svém návratu vzpomene si opět na mnichy Slovany. Ó, neznali ještě dobře té velké duše krále Karla, jenž vznešených úmyslů svých nezapomínal...

Již byla zima; listí stromové dávno opadalo a rozletělo se po nivách, při březích vltavských zaleskly se kůry ledové a na tmavých skalách zabělal se poprašek sněhový.

V chaloupce Pořejově poslední dny bylo jaksi teskno – stařeček Cyrill churavěl. Snad přílišný stesk, neochabující touha po vzdálených bratřích byly všeho příčinou...

Byl jasný den na počátku měsíce listopadu. Teplé slunéčko vypouštělo paprsky své do malého domku a hrálo na vrásčité tváři kmeta Cyrilla. Churavý staroušek ležel na lůžku a dřímával. Mladička odeběhla si do statku k tatíčkovi a mamince, Pořej u stolu skláněl hlavu nad knihou bratrovou. Mladička, spěchajíc domů, nenadále tu na cestě do Prahy spatřila kněze

vysoké, silné postavy; srdéčko radostně jí zabuchalo. Čekala, až důstojný muž se přiblíží. Již viděla jeho tváři, obrostlé dlouhým vousem, jako peruť kosí černým.

Neznámý kněz, sotva dívku spatřil, pospíšil. Holčička byla mu tak známa, povědomá. Již byl u ní, již se k ní klonil, a oči mu jiskřily radostně. Ale u samé dívky se zastavil a po chvílce měkkým, dobrým hlasem promluvil: „Domníval jsem se, že vidím sestřičku svou Lidušku; právě taková byla, jako jsi ty, když naposledy pohleděl jsem jí do modrých oček. Tak se člověk mýlí, zapomíná, že všickni stárneme!“

Mladička, slyšíc tato slova, přiskočila, ku překvapenému knězi a ruku mu vřele líbala. „Ó, tetička Liduška dávno a dávno vyrostla; já jsem tady u dědouška Pořeje a tatíček můj jmenuje se Vít!“

„Bohu budiž chvála!“ zajásal kněz. „Tedy všickni živi a zdraví. Nebe ti zaplať, děvenko, že prvým byla jsi poslíčkem, zvěstujícím zprávy radostné!“

„Vy jste náš strýček Prokop!“ nesměle promluvila Mladička.

„Jsem, děvenko, jsem, a jak tobě říkají?“

„Mladička; dědeček a druhý dědeček Cyrill bydlí tam v tom domečku. Přistěhovali jsme se sem, dědoušek chtěl býti blízko chrámečku svatého Klimenta, kde zpíval sám svatý Metoděj, kníže Bořivoj, knězi Kaich i Pavel...“

„Honem, honem tedy pospěšme k nim!“ zvolal kněz Prokop, a Mladičku za ruku veda, pospíchal k chaloupce.

Dnes byla v domečku Pořejově radost, jaké ty stěny dosud neviděly. Přišel ten, po němž dlouho vroucně toužili, přišel, a dvě stará, věrná srdce okřála...

Ten večer zněly od Levého Hradce slavné zpěvy slovanské dlouho – dlouho do noci...

Za krátko potom viděla Praha novou velkou a dojemnou radost. Arcibiskup Arnošt z Pardubic uváděl do kostela sv. Kosmy a Damiana na Skalkách mnichy Slovany, kteří z dálných krajů přišli do země české, aby zde Pánu Bohu sloužili a lid český učili.

Malý chrám nemohl pojmout těch mohutných davů lidu, jenž přišel poslechnout zpěvů, jakými někdy sv. Metoděj s Cyrillem a svatý Prokop s bratřími na Sázavě Boha chválili.

Když prvá velká píseň zazvučela a rozletěla se nad zástupy ve chrámě i venku, plakaly davy blaženě rozechvěny. A při té první písni, po letech zvučící ve středu země české, v matičce Praze, na věky usnul stařeček mnich slovanský Cyrill, který všechen život svůj svatě službě byl posvětil. Usnul na věky, uzřev bratry své v zemi české, uslyšev doma zpěv jejich. Dočkal se chvíle, po které tak dlouho toužival, o jejíž blahu sníval... Usnul skloněn mezi bratřími před oltářem Boha Hospodina. Sotva to znamenali... Usmíval se tak blaženě...

Po slavnostech doprovodili ho bratří jeho, s nimiž dlouhá léta klidně a věrně mnohá snášel protivenství, na Levý Hradec a uložili ho vedle tatíčka a matičky. Pořej bratrovi sám hrob vykopal a naposledy mu zazvonil; věděl, že by to nikdo tak nedovedl. Údolím povltavským plynula s návrší levohradeckého dojemná píseň zvonů; ozývajíc se o skály osněžené, letěla dál a dále do kraje českého...

Stařeček Pořej s Mladičkou opět osiřeli. Ale časem přicházel k nim kněz Prokop a na některý den odváděl si je také do kláštera „na Slovanech“, ježž Karel mnichům milným vystavěl. Brzy i nový chrám, svatému Jeronymu, Cyrillu, Methodovi, Prokopu a Vojtěchovi posvěcený, vypjal věže své, ježž do dnešního dne nad Prahou se vznášejí a ve věrných srdcích českých budí vzpomínky na dobré mnichy Slovany, kteří Čechům věrně sloužili, učíce je ctíti Pána zpěvem slovanským a písíci knihy lidu českému na památku.

Věčná budiž jim paměť!

Z Karlšteina

V prsou bylo mi úzko, oči slzami zalité sotva viděly, když bloudil jsem chodbami a síněmi tvými, hrade veleslavný, nádherný dare, ježž dal Karel zemi české! Na každém místečku tušil jsem zbytek šlépějí Karlových otcovských nohou, před každými dveřmi zdálo se mi, že ve chvílce zjeví se v nich zářivá jeho postava. A v těch drahocenných klenbách kaple svatého Kříže i svaté Kateřiny, před oltáři starožitnými, ježž zářivaly zlatem a drahokamy, na klekadlech, které velký král vlastní rukou si vyrobil, viděl jsem jej – Karla čtvrtého, otce vlasti...

Hlava, dlouhými, černými vlasy pokrytá, skloněna byla nad knihou, mohutná postava jeho zahalena v prosté roucho z dobrého tmavého sukna, a ty otcovské ruce, ježž zemi české tolikráte žehnávaly, sepjaty byly v modlitbě nejvroucnější. Za koho se modlil? Byl to pouhý výtvar rozechvěné obraznosti?

Tak jako do chrámu svatovítského měla by také na skálu karlšteinskou každá česká noha putovati alespoň jedenkrát za živobytí...

I

Na nádvoří před domem purkrabským na Karlšteině bylo veselo. Bylť májový podvečer 1. 1371. Mnozí z družiny hradní, páni rytíři a manové selští, i sami důstojní otcové kanovníci hověli si v rozkošném pochládečku pod košatými lipami, ježž obaleny byly velkými zelenými

srděcky. Slunce zapadlo již v houštinách lesů za horou Javorkou; velebné stěny hradu Karlova leskly se však ještě zlatou září západu.

Bylo jako by před velkým svátkem, vždyť zejtra přijede sem sám císař s císařovnou, aby oddechl si po starostech vladařských a posílil se klidem ve vůni lesnatých strání.

Sám pan hofmistr Petr z Wartenberka přijel s veselou tou zprávou a přivezl mladého krále Václava i dceru královskou Alžbětu; s nimi také pan Ješek z Vilhartic na Karlštejn opět zavítal. Teď seděl pan hofmistr ve středu milých přátel; levou ruku obtáčeje kolem bratrovce svého, hoška Ješka, pravicí důkladně rozkládal. Vypravoval právě o události, jež v posledních dnech sběhla se na hradě pražském:

„Přijeli si páni poslové od hrabat, knížat i těch kurfirstův říšských k císaři; přijeli velkému císaři vyčítat, že v Praze jen si libuje, sem že z celého světa putuje to k němu jako někdy ke dvoru krále Šalomouna. Říši římskou prý zanedbává! K smíchu jest ta cizí troufalost! Aby prý Václava krále zanechal v Praze, sám aby v některém říšském městě dvorem se rozhostil. K smíchu, opravdu k smíchu!“ A pan hofmistr rozesmál se svým srdečným smíchem upřímně po staročesku.

„Nu, a císař?“ tázali se posluchači nedočkavě.

Ale pan hofmistr dále hovořil po svém: „A jak byli vyfintěni, jak si vykračovali! Těmi čapími nosy při dlouhatých škorních svých každé chvílky některý někde uváznul. Stuhly a jiné lesklé tretky jen se na nich třepetaly. Leckterý z nich tak jaksi pohrdlivě díval se na císaře, jenž v prostém kabátci svém, v jizbě neskvostné poslouchal dlouhé řeči jejich. Seděl ve starém křesle dubovém a nožem svým vyřezával. Když panstvo domluvilo, povznesl hlavu a chvíli mlčel, jako by čekal, čeho ještě se doví. Páni poslové pohleděvše do mírné, milé tváři jeho milosti, umkli. Teď teprve císař povstal, pánům pokynul i uvedl je k oknům.

„Může-li mi takového koutku rozkošného poskytnouti celá říše římská?“

Panstvo ani nedutalo.

„A což teprve kdybyste obhlédli celou tu krásnou zemi! Když po práci v říši překročím hranice její, oddechnu si tak z hluboka. Vždyť jsem tu, pánové, doma, mezi svými! Může-li mi kdo za zlé bráti, že domov jest mi nejdražším pod sluncem! Vždyť v této zemi zažil jsem okamžiků nejsladších – na klíně nebohé své matky! Tam v tom úvale jest drahý její hrob! Tato řeka šumívala mi, když děckem jsem býval, ukolébavku nejlíbější! Ten zlatý lid v milené zemi jest mým a já, věřte, pánové, jsem jeho! Ó, kdybyste, pánové, poznali těch blahých chvil, kterých užívám, jedá českým krajem mezi zelenými poli, na nichž strakatí se šátky pracujících. Lesy šumí, potoky hučí a ten lid si zpívá. Ó jak zpívá, pánové!“

Po těchto slovech císař umlknul. Vlahým okem díval se mlčky na Prahu, jež leskla se před ním v záři májového slunce. Poslové mlčeli a já, přátelé, ačkoliv jsem starý, otupělý kmet, plakal jsem přece jako dítě!“

Pan Petr z Wartenberka umlknul, hlas chvěl se mu, a oči byly opět plny velkých slz. Posluchači byli hluboce dojati; hošík Ješek přiklonil hlavu k prsám strýcovým a chvěl se pláčem. Po nějaké chvílce pan hofmistr pokračoval:

„Potom císař poslům pokynul a vedl je ze síně. Všimnul si dobře mne starého bracha plačícího a blaze se usmál. Uvedl posly do komory císařské, uvedl je do chrámu ke hrobům našich svatých, potom k rakvi svatého Václava. Když pak všecko jim ukázal, pravil: „Ejhle, to všecko dává mi země česká! Může mi to dáti celá říše římská?“ Sám velebnou hlavou zavrtěl a dodal: „Nemůže, ale Čechy říši poskytují mnoho pomoci! Budeme tyto dny míti malou slavnost, chrám svatého Jiljí bude vysvěcen; zůstaňte, pánové, abyste alespoň trochu poznali náš lid. Potom si zajedte na Karlštejn a uvěříte, že z Čech, z Prahy odloučiti se nemohu!“

Páni poslové, poklonivše se císaři, prosili, by prominul smělosti jejich. Tiše a pokorně vyjeli z Prahy a hned také z Čech. Na Karlštejn sotva se jeli podívat!“

„Ba nejeli, ačkoliv bychom je byli náležitě přivítali!“ Tato slova vyproudila z úst novému příchozímu, jenž poslední slova zaslechl. Byl to Karlštejnský purkrabí Ješek z Wartenberka, jenž z královského paláce vyšel, a s ním zároveň mladý král Václav.

Páni teprve nyní jich zpozorovali; povstali a mladému králi se ukláněli. Václav byl hošek teprve desítiletý; jsa pacholíkem dvouletým, byl na království české korunován současně s císařovnou Alžbětou Pomořanskou ještě od nebožtíka Arnošta z Pardubic, arcibiskupa slavné paměti. Byl to hoch libé tváři, velkých modrých očí; nad pěkným čelem a kolem skrání vlnily se mu proudy vlasův. Oděn byl lehkým jen rouchem světlé barvy. Na pány, v nádvoří shromážděné, srdečně se usmál a rukama pokynul. V tom již také shlédl mladého synka pana purkrabího, Ješka, a pospíšil k němu. Hoch Ješek chvílku již toužně díval se na Václava a čekal, povšimne-li si známého. Teď, kdy Václav k němu přikročil a upřímně ho objal, zajiskřily oči Ješkovy nevýslovným blahem.

„Jak se máš, můj milý Ješku? Již tak dávno jsme se neviděli! Podívej se, přivezl jsem ti malou památku, sám pan Zbyšek z Trotiny mi ji pro tebe namaloval. Malý obrázek mne samého, abys jednou, až budeme staří, vzpomněl si, že jsme na Karlštejně bývali přátely!“ hovořil Václav Ješka objímaje.

Chud'as Ješek pln radosti slůvka nedovedl odpověděti. Promluvil zaň sám otec, pan purkrabí: „Milosti, nedovedu vyřici, jak tě to dítě mé miluje! Vstávajíc lehajíc na tebe jen vzpomíná, za tebe se modlí!“

Ješek nesměle podíval se na Václava, jako by chtěl zvědět, co tomu králevic říká.

„Můj dobrý příteli!“ pravil Václav a hoch po tváři pohladil.

„Je tak milý podvečer, a my jsme dávno již nebyli na věži. Doprovodíš nás tam, pane purkrabí?“ opět Václav hovořil.

Pan Ješek z Wartenberka radostně pokynul a s králevicem i Ješkem svým kráčel po ochozi hradeb podél kostela svatě Máři, přes zvoditý most a po schodech na skálu k věži. Potom pan purkrabí kráčel napřed. Prošli poschodí druhé, ve třetím okenečkem nahlédli do skvostné kaple svatého Kříže, polojasně osvícené, a opět vzhůru poschodím čtvrtým a pátým dostoupili na cimbuří.

Vánek na věži byl chladnější.

Králevic s Ješkem zvolna kráčejíce kolem věže, vedli se za ruce. To byla milá radost Václavova: vyjít na věž a rozhlížeti se kolem na Kněží horu, Javorku, Plešivce a Hnátovce, po nichž šuměly hluboké lesy, dívat se na lesklý pás Berounčin a do úzkého údolíčka budňanského, jemuž trůnil kostelík svatého Palmácia.

„Všecko je tu, jako bývalo! A tak dávno jsem se tu nerozhlížel!“ jásal Václav.

Potom tiše díval se dolů k Berounce.

„Milosti, vánek jest chladný a ty ráčíš býti lehounce oděn!“ upomenul purkrabí.

„Máš pravdu, pane purkrabí, půjdeme, vždyť můžeme zejtra opět sem vyběhnouti.“

Na zpáteční cestu svítil vrátník rozžatou pochodní.

Na nádvoří před palácem se Václav rozloučil.

„Dobrou noc, Ješku, spi pěkně, zejtra snad více si povíme!“

Pan purkrabí doprovodil králevice do paláce. Ješek pospíchal ke strýčkovi. Na dvoře pod lipami byla již menší společnost; rozcházeli se do světnice manské i na hradby.

Ve světnici manské bylo dlouho ještě živo; hosté měli mnoho co vyprávěti. Ješek dnes dlouho nedostal se do lůžka a ještě pak, když otce i matku políbil a do lůžka se sklonil, přemýšlel o milovaném králevici.

„Má mne také rád – vzpomněl si na mne a přivezl mi památku...“ S tou myšlénkou usnul. Na hradbách hlučely hlasy: „Dále od hradu dále, ať tě nepotká neštěstí nenadále!“

Hluboké lesy podobně odpovídaly...

II

S nejprvnějším svitem jitra byl na Karlštejně jarý život; každý nedočkavě s lůžka pospíchal, těše se, že opět spatří mileného vládce.

Pan Petr z Wartenberka s družinou vyjel císaři daleko v ústrety. Lid z Budňan i z vísek okolních přibíhal až k Berounce. Hlasy hovořících i zpěv ozývaly se po vůkolí.

Kostelník od svatého Palmácia, jenž včera za jakousi záležitostí kostelní byl na hradě, měl tu hlavní slovo. Byl to sice staroušek bělovlasý, ale hovořiti a rozkládati uměl.

„Přijede-li také císařovna?“ ptal se kdosi v zástupu.

„Přijede, přijede!“ dotvrzoval kostelník. „Lidičky, nevěřili byste, co slyšel jsem včera o milostivé císařovně a královně vyprávěti.“

Lidé seskupili se kolem starce.

„Cože jste slyšel, co?“

„Nevěřili byste a přece je to pravda jistoucí. Sám pan Petr, hofmistr, to vyprávěl.“

Staroch neslyšel to sice od samého pana Petra, ale dodával si takto váhy.

„Bylo to ondy o svátcích. Na hradě královském tylo hostí z daleka široka, knížat, rytířův, pánův i biskupů řady. A tu při tabuli královské císařovna pravé divy ukázala.“

„Divy, divy, a jaké divy?“

„Divy – nevěřili byste! Nože dobré ocelové jako proutky z vrby ohýbala.“

„Nože dobré, ocelové jako proutky?“

„Jako proutky pravím! Podkovu svinula i rozlomila jako kus dřeva.“

Posluchači již nemluvili, jen poslouchali udiveni.

„Rytířský pancíř jako kus plátna shora dolů roztrhla!“

„A co páni rytíři?“

„Nu, zkoušeli to po její milosti, ale kdež pak oni.“

„Je to dar od Boha!“

„Dar od Boha! pravda, pravda!“

„Císař – císař! Jeho milost' přijíždí!“ ozvaly se do hovoru výkřiky.

Skutečně, na druhém břehu Berounčíně objevila se družina královská. Již na levý břeh se převáželi. Lid se rozstupoval a Budňanští pospíchali k domkům svým, aby císaře i jasnou choť jeho spatřili, až kolem zvolna pojedou.

Na statných, bujných ořích jeli panošové a rytíři švarní, páni v oblecích nádherných. Mezi nimi uprostřed, na tmavém broní císař a král Karel IV. a vedle něho jasná choť Alžběta

čili Eliška. Za nimi ve voze skvostně zdobeném paní, chránící děti královské Annu, Zikmunda a malounkého Jana.

Lid nejásal, ale tiše stál před svými domky a vroucími hledy zíral na milého krále. Starouškové šediví vnoučky své vyzdvihovali, aby spatřili otcovskou jeho tvář. Otcové a matky slzíce, jen pohledem nejupřímnější lásky pozdravovali panovníka i choť jeho. Dívky prostovlasé rozhazovaly kvítí i čerstvé listí po cestě, po níž průvod bral se vzhůru. Na kostele sv. Palmácia v Budňanech hlaholil zvonek a jasným zvukem svým vítal Karla do hradu královského. Již i na hradě zvony zahlaholily a zavzněly fanfáry. Karel úsměvem svým otcovským nebo kynem ruky obyvatelstvo podkarlšteinské pozdravoval; i císařovna se usmívala. Pan Petr z Wartenberka tahal svůj prošedivělý vous pln radosti, v duchu stále si povídaje: „Takového panovníka česká země neměla, takto žádný panovník nebyl vítán.“ Na hradbách karlšteinských manové rytířští a selští mohutným hlasem pěli píseň starodávnou: „Svatý Václave, vévodo české země!“

Císař sňal čapku s hlavy a prostovlasý vjížděl ke hradu, jež vystavěl zemi české ku věčné zdobě, sobě k radosti a potěše. Oko vládcovo bylo omženo slznou rosou. Císařovna chvěla se dojata. A v těch lesích po vůkolních stráních hlučelo to veleslavně:

„Nedej zahynuti nám i budoucím, svatý Václave!“

Když pak píseň umlkla, teprve ten lid v Budňanech i na druhém břehu Berounky zajásal radostí bez mezí: „Nechť žije císař a král náš Karel!“

Před první branou očekávala císaře družina hradní s panem purkrabím. Zde čekal také králevic Václav i mladistvá Alžběta. Panstvo sestoupilo s koní. Císař s císařovnou nejprve Václava a sestru jeho políbili, potom od pana purkrabího chleba a soli přijali na všechny strany se usmívající. Na nádvoří před purkrabstvím se Karel zastavil a na kamennou lávku usedl pod lipami.

„Ach, zde je blaze, Eliško!“ promluvil Karel vřele. „A jak se vám zde stále daří, pane purkrabí?“

Pan purkrabí uklonil se hluboce. „Milosti, jako šťastným vlaštovkám ve hnízdě!“

Karel se usmál.

„Nuž, jak se králevic Václav včera potěšil? Našel všechno jak bývalo?“

Králevic Václav usmívaje se, srdečně políbil drahou ruku otcovskou.

„Milosti, jasný králevic ještě podvečer s Ješkem mým vyšel na věž, aby potěšil se pohledem na milý kout!“ zahovořil pan purkrabí.

„Ješek je zdrav a vesel? Syn můj tedy našel milého druha, jak si přál? A což žena tvá, pane purkrabí, zdráva?“

„Díky, milosti, zdráva a šťastna!“

„A což teprve moje rodina, pane Ješku. Tam pohleď, Anna, Zikmund i ten malý klučina všecko růžovo je zdravím!“ smál se císař.

„Díky nebi, milosti! Jakž by jim Bůh nedal zdraví a štěstí, vždyť celá ta země česká denně za to volá k Bohu v modlitbách!“

„Již jsme okřáli, nyní tedy domů, domů!“ pravil Karel, a všichni vyprovázeli panstvo do paláce...

Ješek pana purkrabího seděl zatím doma při okně, kterým prve celý průvod přehlédl. Srdce jeho zachvělo se vřele, vidouc jasného otce Václava. Také na císařovně utkvěl hoch pohledem. Slyšel také o neobyčejné síle Alžbětině, ale netěšilo ho to. V mladé hlavě jeho již po dlouhou dobu divné, předivné sídlily myšlenky. –

Bylo tomu již několik roků, když farář od sv. Palmácie vyprávěl Ješkovi o svatém Zikmundovi, králi burgundském, jenž u svatého Víta odpočívá. Ten král měl synáčka Sigirika. Královskému dítěti zemřela brzy matka a hošík dostal – macechu. Neměl ji rád, ba nenáviděl jí. Jednou o velké nějaké slavnosti spatřil macechu, oblečenou ve drahý šat nebožky milované matere. Srdéčko v hoškovi zabuchalo, oči zasvítily hněvem. „Nejsi hodná, abys ramena svá přikrývala rouchem, které někdy tvé paní, mé matce náleželo!“ vykřikl na macechu. Ovšem, že těmi slovy velice ji popudil. Od té doby synka svého hroznou zlobou svou těžce pronásledovala. Sigirik vystál muka nejhorší... Otec marně ho chránil...

A tato zkazka o dítěti svatého Zikmunda byla příčinou trudných myšlének Ješkových. Vždyť Václav králevic měl také – macechu...

Matička Anna zemřela mu, když nebyl ještě pacholetem ani dvouletým. Velká láska, kterou Ješek Václava miloval, vzrůstala, a při tom se Ješek stále o Václava bál. Domníval se, že všechny macechy jsou stejny. Proto neměl rád císařovny Alžběty, proto před ní prchal, proto se jen z úkrytu na ni díval. Nezměnil se, vida, že Václav lne láskou vřelou k matce své nevlastní, nezměnil se, spatřiv, jak vřele Alžběta Václava i starší Alžbětu líbá. Mladá duše jeho nevěřila, že jest to upřímno. A dnes v myšlénkách svých se utvrdil. Hle, nevlastní děti o den dříve na Karlštejn přijely, vlastní dítě přivezla císařovna sama.

Ješek s myšlénkami svými nikomu se nesvěřil, ani vlastní mamičce neřekl, proč někdy tak smuten sedává. Zapřádal se v divné své myšlenky víc a více. Přával si býti již velikým, silným, aby mohl nositi přilbu, pancíř a těžký meč. Pak by se od Václava nehnul, pak by ho životem svým ochránil!

Dvanáctiletý pacholík miloval králevice Václava více nežli sebe...

III

Když se pan purkrabí Ješek z Wartenberka ráno vracel z paláce, byla upřímná jeho tvář nad míru starostlivá. Paní Alena, dobrá choť jeho, poznala to okamžitě.

„Proč tak zasmušen?“ tázala se.

„Zdá se, že tentokráte si Jeho Milost' nepřišla na Karlštejn oddechnout.“

Paní Alena na manžela svého upřela tázavý pohled.

„Císař jest bled a všecek jaksi přepadlý. Nařiká si na bolesti v hlavě, měl prý noc nadmíru nepokojnou!“

„Jeho Milost' jest přes příliš starostlivá, odpočinku si sotva popřeje; nedej Bože, aby se nám, starostmi zmořen, roznemohl!“

Tento hovor rodičů svých i Ješek na lůžku poslechl. Slova otcova, že jeho milost' jest churava, mrazivě hochem zachvěla. Již neměl v lůžku pokoje; ustrojiv se honem, vyšel na nádvoří, aby bližšího se dověděl.

Na nádvoří stál hlouček manův; panu Ješkovi z Vilhartic právě koně vyváděli.

„Dej Bůh, aby má cesta nebyla zbytečná, poletím jako na křídlech ptačích!“ pravil pan Ješek z Vilhartic s ořem svým ke bráně odcházejce. V okamžiku bylo slyšeti, jak vyjíždí.

Ješek zatahal pana purkrabího za kabát. „Kam jede pan rytíř?“ tázal se nedočkavě.

„Do Prahy pro mistry lékařství.“

„Což jest Jeho Milosti hůře?“

Pan purkrabí pokrčil rameny a hošíka svého pohladil.

„Pozdraví se Jeho Milost'?“

„Ó, hochu milý, kdož to může věděti? Možno, že ještě dnes bude úplně zdrav, ale možno také, že bude stále hůře. Kdož vyzkoumá Božskou Prozřetelnost?“

„Viděl jsi králevice Václava?“ otazoval se Ješek dále.

„Prvé byl při lůžku Jeho Milosti; Karel smál se a žertoval.“ Po těch slovech odešel pan purkrabí opět do paláce. Ješek zůstal pod lipami; čekal na miláčka svého Václava. Hezky se načekal; již i paní některé z fraucimoru císařovna s dětmi Alžbětou, Annou i Zikmundem vyšly z Karlšteina kamsi do lesa, a Václav ještě nevyšel. Ale Ješek umínil si, že se odtud nehne, až se dočká. Slunéčko již bylo hezky vysoko, když králevic vyšel. Byl také všecek pobledlý a smuten.

„Ah, můj Ješek!“ pravil spatřiv druha a usmál se.

Ješek ukláněje se, truchlivě pohlížel na Václava.

„Jak jsme se včera veselili, Ješku, a dnes takový zármutek!“ hovořil Václav vedle Ješka usedaje.

„Milosti, neračiž truchliti, dá Bůh, že brzy bude opět dobře.“

„Jasný císař a otec nyní sedřimnul; starý lékař s císařovnou, hofmistrem a tvým otcem nehnou se od lůžka. Snad se pěči jejich a modlitbám našim podaří otce a císaře milostivého pozdraviti.“

Ješek mlčel; hlavičkou proudily mu opět ty divné myšlenky jeho. Náhle uchopil ruce Václavovy, zulíbal je a slzami pokropil. Václav díval se naň láskyplně.

„Rozumím ti, hochu, vím, že mne lituješ. Ani nevíš, jak jasného otce miluji!“ pravil králevic.

„A Její Milost' císařovnu také?“ otázal se Ješek nesměle.

„Jak se můžeš tak ptáti? Také, vždyť jest to moje máť rozmilá!“

„Ale –“ po tom slůvku náhle vysloveném se Ješek zamlčel.

Václav se usmál: „Vím, co chceš říci! Máš mne rád, a proto jsi starostliv, vid'?" Myslíš si, že to není má vlastní matka, vid', Ješku, že jest to macecha?“

Ješek mlčel.

„Miluje mne, jako ta zlatá matička, na kterou se ani nepamatuji. Vzpomínám si na ni často, Ješku, ale vidím ji vždy jen tak, jak ji mistr Wurmser namaloval. Její Milost' miluje mne jako matička vlastní, miluje mne i sestru Alžbětu jako Zikmunda, Annu i maličkého Jana. Vím, že se matička v nebi nehněvá, že císařovnu miluji skoro jako ji, jako matičku vlastní.“

Václav se zamlčel. Ješek naslouchaje řeči králevicově, nezapudil starých svých myšlének. Vzpomněl si na burgundského prince Sigerika. Pravda, Sigerik neměl macechy své rád; ale, kdo ví, kdy teprve se na ni rozhněval. Ještě k jedné otázce se Ješek odvážil:

„Proč jsi, Milosti, přijel na Karlštejn předem?“

„Ty jsi mi pěkný přítel!“ zasmál se Václav. „Což nemáš z toho radost', že tak těšil jsem se na Karlštejn, že dočekati jsem se nemohl? Sám jasného otce prosil jsem, aby dovolil mi jeti předem. Chtěl jsem rodiče své na Karlštejně přivítati. Alžběta prosila se mnou, až císař dovolil. Ani nevíš, jak jsem zajásal, když opět spatřil jsem známé stěny!“

Při těchto slovech Václavových se Ješkovi ulehčilo. „Vida,“ myslil si, „jak jsem císařovně křivdil!“ Ale hned napadlo mu opět, že Václav ani neví, co by ho potkalo, kdyby císař zamkl oči navždy. Ješek od matičky své nejednou slýchal všelijakých historií o dětech sirotcích, co se naplakaly, co zkusily. Vzpomněl si na králevice Václava, co ubožák zkusil, když otec na Moravském poli mu zahynul.

Tu přišel k oběma hochům pan hofmistr Petr z Wartenberka.

„Již opět u sebe? Nu, dobře tak! Milosti, zajdeme trošku k faráři u svatého Palmácia, sám jsi tak včera sobě přál!“ oslovil Václava pan Petr.

„A císař?“

„Poslal mne, abych tě vyhledal, Milosti, a splnil včerejší přání tvoje!“

„Ale Ješek půjde také!“

„Ráčíš-li si přát, půjde!“

A již všickni tři vycházeli ze hradu.

Na vížce u svaté Maří klinkal zvonek. Otcové kanovníci konali pobožnosti za zdraví císaře a krále Karla...

IV

Na Karlštejně bylo smutněji a smutněji... Přijeli mistři lékaři z Prahy, ale nemoc zastavit nemohli; postupovala hůře a hůře. V kostele sv. Maří konaly se pobožnosti neustále. Lid po hradě chodil jako zmámen. Karel císař byl ode všech tak neskonale milován, jakž by netruchlili, jak by se nechvěli starostmi o předrahou hlavu jeho! I dole v Budňanech byli všeci rozčileni; ani věřiti tomu nechtěli, vždyť včera přece Karla viděli a ničeho na něm nespozorovali. Kostelník od sv. Palmácia říkal sice, že hned připadl mu Karel císař jaksí pobledlý, ale ostatní mu nepřítakali.

Kdož by mohl věřiti, že ve dvaceti čtyřech hodinách všecka radost tak se změní v žal! Jaká to byla nemoc těžká, že tak rychle císaře sklátila! Leží prý rozpálen a již téměř nemluví. Její Milost' císařovna prý jen běduje a rukama lomí. Králevic Václav s Alžbětou i Annou klečí prý ve chrámě a za pomoc vzývají. Ta menší robata ovšem ještě netuší hloubky neštěstí...

Kdyby lidé po Čechách věděli, co děje se na Karlštejně! Ale tak, kdo ví, vědí-li o tom v Praze; leda zvěděli-li něco od pana z Vilhartic.

Té noci na Karlštejně nikdo ani nezdřimnul. Nemoc postupovala stále ke zlému. K ránu roznesla se zvěst', že císaři není pomoci. Řekli tak již sami mistři lékaři. Ti staří braši mezi many, pan purkrabí i hofmistr plakali jako děti. Byl to bolestný pohled viděti muže šedivé, otrlé, jak slzy proudí jim po zbrázděných tvářích.

Pan Ješek z Vilhartic opět rozletěl se ku Praze – jel pro arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi... V Budňanech stály zástupy lidu; mluvili málo, jen teskně ke hradu pohlíželi. Věrná, dobrá srdce čekala, že přece odtamtud přiletí zpráva, že císaři jest lépe. A když u

sv. Palmácia zazněl zvonek, vsickni hrnuli se do chrámku, aby vroucí modlitbou volali k Pánu všemocnému.

Modlila se tu věrná srdce česká za svého dobrodince, modlily se tu děti české za svého tatíčka...

Ješek pana purkrabího vstal ráno uplakán; mladá hlava jeho sotva že si sedřímila, srdce nedalo spáti. Unaven vyšel si na nádvoří – a v té chvíli vykvetl z čisté duše jeho pevný úmysl.

Ješek neřekl nikomu slova a vyběhl ze hradu – ku Praze... Na hradě všecko jinými myšlénkami je upoutáno, snad nikdo nespozoruje, že zmizel. Matička snad odpustí, až jí řekne, že běžel do Prahy, ke hrobu svatého Václava, dědice země české. Svatý Václav všem věrným dětem svým pomáhal, jistě lidu svého neopustí a drahého krále slovem svým u trůnu Nejvyššího uzdraví.

Před jeho hrob spěchal Ješek pokleknout; sv. Václavu pověděti chtěl všecku tíži srdcí věrných. Sv. Václava prositi chtěl, aby králevic nebyl sirotkem...

Mladé nohy umdlávaly, ale srdce je sílilo. Ve vesničkách udiveni pohlíželi na chlapce uplakaného, jak do dále uháněl. Leckde se ho také zeptali:

„Kam tolik pospícháš?“

„Do Prahy, ke hrobu svatého Václava! Císař Karel nám snad umře!“

„Jakže, císař Karel že umře? Vždyť je zdrav na Karlštejně!“

Ale Ješek těch slov již neslyšel, prchal dále.

Potom ti lidé, kteří se ho vypyтали, přemýšleli o jeho slovech. Kdež by si to chlapec vymyslíl? Jistě se Karel na Karlštejně roznemohl – a již ústa šeptala vřelou modlitbu za vládce nejlepšího.

Ubíhaje, spatřil Ješek průvod jezdcův; honem vyhnul se z cesty, věděl, že to pán z Velhartic přijíždí s arcibiskupem.

Ó, jak zajásala mladá duše, vidouc v dále věže hradu Pražského jako slunce planoucí! Unavené nohy měly novou posilu...

Ješek s otcem svým nejednou byl již v Praze, a proto nebál se, že cestou na hrad zbloudí. Jednoho divadla však dosud tu neviděl! Na vrchu Petříně vyskytlo se v poslední době hejno bud a stanů – vyrostly tu jako pestré houby po teplém dešti letním. Strakatily se barvami všelijakými, tak že člověk při pohledu na ně bezděčně dal se do smíchu. Ješek vzpomněl si, že otec již o tom vypravoval. Povolal totiž starostlivý císař do Prahy lidi jakési víry mohamedánské z dálného až východu, aby naučili Čechy vyráběti vzácné tkaniny vlněné a hedvábné; zde na Petříně místo jim vykázal, aby obydlíčka svá zatím si tu postavili.

Ješek chvilinku jen na strakatínu stanů se zadíval a již opět ubíhal.

Z hovoru lidí, které na hradě potkával, vyrozuměl, že již o nemoci císařově vědí. Proudily jich valily se ke chrámu svatovítskému, na němž zněla dláta a kladiva v rukou mnohých pracujících. Nad hlavními dveřmi lidé jiskrných očí, tváří opálených, vlasů černých a lesklých z barevných sklíček překrásné obrazy sestavovali. Ješkovi oči přecházely nad tou krásou přerozkošnou.

Chládeček ve chrámě líbezně ochladil čelo rozpálené. Chrámem hlaholily zpěvy a modlitby kněží, již před hlavním oltářem za císaře Karla k Pánu Bohu o pomoc volali. Před oltářem sv. Zikmunda klečeli zástupové; ruce majíce sepjaty, šepotali vroucí modlitbičky. Matky a otcové dítky své sem přivedli, aby rtíčky nevinných drahému králi zdraví vyprosily. Zde také Ješek poklekl a modlil se vřele, jak jen čistá duše jeho uměla...

Potom obrátil se ke kapli protější, v níž tělo svatého dědice Václava odpočívá. Ale kaple byla lidem přeplněna; Ješkovi dlouho bylo čekati, nežli poněkud se uvolnilo. Barevnými okny vnikaly sem pestré paprsky sluneční a v lesku drahých kamenů, jimiž zdi se třpytily, hrály v barvách nejlepších. Vše se tu třpytilo a zářilo kamením drahým i zlatem. Svatí patronové čeští na zlaté rakvi svatého Václava s obrazů se usmívali. Zde poznal také Ješek známou milou tvář na obraze – samého císaře Karla viděl tu, oděného v purpurový plášť císařský, s korunou českou na hlavě. Překrásně vykouznil ho tu štětec mistra Jetřicha z Prahy, staršího bratrstva malířského.

Tam, u hlavy svatého knížete klečel pacholík Ješek, modle se za Karla císaře: „Svatý Václave, dědici české země, k tobě se modlím: Pros Pána Boha na nebi, aby nám císaře Karla uzdraviti ráčil. Všechnen lid po Čechách Karla jako otce miluje, protože je tak dobrý a pečliv. Přimluv se, svatý Václave, aby opět byl zdráv, aby konec bylo mukám, kterých zakouší. Svatý Václave, shlédni na králevice Václava, přimluv se, aby nebyl sirotkem. Václav již vlastní matky nemá, pak by neměl ani otce. Snad by pak zakoušel, jako Sigerik, syn svatého Zikmunda. Svatý Václave, se sv. Zikmundem proste Boha za krále Karla i Václava!“

Všecky modlitbičky, kterým dobrá matička Ješka naučila, hošek se tu pomodlil.

Klečel dlouho, a když k odchodu se chystal, oči maje slzami zrosené, ještě jednou vřele povzdychl: „Svatý Václave, vévodo české země, kníže náš, pros Boha za zdraví císaře Karla a králevice Václava...“

Lidé udiveni dívali se na pacholíka v oděvu dětí rytířských, jak upřímně se modlil.

Když Ješek z chrámu vycházel, setkal se se známým. Mistr Petr Parlěř, chrámu svatovítského stavitel, jenž i na Karlštejně býval, přicházel proti němu.

„Aj, Ješku, kde jsi se tu vzal?“

Ješek zůstal státi zamlkle.

„Jsi tu sám? Co tu pohledáváš?“

„Modlil jsem se za císaře Karla, aby byl zdrav, a za krále Václava!“

Mistr Parlěř hochu pozdvihl a políbil. Bylo mu tak měkce u srdce, dojala ho ta dětinná láska.

„Sám jsi přišel do Prahy?“

„Sám, doma nevědí ničeho!“

„Snad strachem o tebe umírají – Ješku, Ješku!“

„Matička i otec odpustí, vždyť císař Karel zle stůně!“

„Vím, Ješku, a z té duše odpouštím ti skutek tvůj z lásky. Bůh dá, že císař se pozdraví!

A králevic stůně také?“

„Nikoliv!“

„Pravil jsi, že jsi se zaň modlil?“

„Mám ho tak rád! Prosil jsem Boha, aby nebyl sirotkem!“

Mistr usmál se blažen tou velkou dětskou láskou.

„Vždyť má Václav také matku!“ dodal.

„Macechu!“ zašeptal Ješek, ale Peter Parlěř slovo to dobře slyšel.

„Ty ty, Ješku!“ zasmál se nyní hlasitě, ale potom dodal vážněji: „Jsi o králevice příliš starostliv a proto jen Její Milosti císařovně křivdíš. Jest to máti milostná! Bůh nebeský dá, že Karel bude živ i zdrav a králevic Václav bude dlouho ještě míti otce i matku. Císařovna právě přibyla na hrad!“

„Císařovna?“ bázlivě opakoval Ješek.

„Přišla pešky z Karlšteina pomodlit se u hrobu svatého Václava a Zikmunda!“

„Pěšky ke hrobu svatého Václava a Zikmunda?“ opět ptal se Ješek.

„Vidíš, jak vzácnou jest paní a matkou, Ješku! Pěšky vykonala pouť dalekou, aby k Bohu volala za císaře a otce. Snad jsi se, Ješku, nedomníval, že láska její menší jest nežli tvoje?“

Ješek neodpovídal; bylo mu tak blaze. Jak rád byl by v té chvíli císařovně ruce zulíbal!

„Počkáš a s průvodem císařovniným se vrátíš; sám sotva bys došel!“

„Nepočkám, mistře, Její Milost' by se velmi hněvala!“ zvolal Ješek ustrašen a již ubíhal.

Petr Parlěř díval se chvíli za ním; odcházející do chrámu, šeptal si:

„Jak velikým jest tento císař, když tak i děti české ho milují!“

V

Císařovna skutečně byla na hradě pražském. Když již lékaři rady nevěděli, pevně doufala v pomoc lékaře nejvyššího. K němu obrátila všecku čistou mysl svoji. Svatého Zikmunda, jehož byl císař Karel obzvláštním ctitelem, umínila si prositi za pomoc. S malou družinou pěšky vydala se do Prahy. Ve chrámu svatovítském obětovala osm mis ze zlata ryziho, aby zlatem tím korunována byla hlava svatého Zikmunda. U hrobů patronů českých svatých Václava, Vojtěcha, Zikmunda, Lidmily za zdraví manžela svého prosila.

Ve chrámě setkala se také s mistrem Parlěšem. Mistr pověděl jí, jak s Ješkem se potkal a hovořil. Nezamlčel, že Ješek za Václava se modlil, aby nebyl sirotkem, aby neměl jen macechy.

Císařovna se usmála: „Jak velká a čistá jest láska dětinná!“ potom kvapně se tázala: „A kde jest nyní milý ten hoch?“

„Milosti, sotva že zvěděl, že ráčíš býti na hradě, prchal opět k domovu. Báł se hněvu Tvé Milosti císařské!“

„Ubožák, aby někde zahynul! Nechť se pan hofmistr Pešek z Janovic okamžitě za ním rozjede a na Karlštejn ho dovede!“ kázala císařovna. Sama opět se svými pěšky na Karlštejn se vydala.

Karlštejnský pan purkrabí s matkou Ješkovou zatím strachy trnuli, co s dítětem se stalo. Nejprve domnívali se, že jen do Budňan zašel ku sv. Palmáciu, ale když dlouho se nevracel, posla k faráři vypravili. Ten přinesl zvěst' bolnou, že důstojný kněz dnes Ješka ani nespatrił. Manové na hradbách také žádné zprávy určité nepodali; věděli, že hoch ze hradu vyběhl, ale dále nevěděli ničeho. Nemoc císařova byla příčinou, že byli méně obezřetní, a pak bylo v ten den kolem hradu lidu mnoho. Až tu odpůldne pan Pešek hocha přivezl... Matka plakala dojata nevýslovně, slyšíc, co synek její pro císaře podnikl. Pan hofmistr Petr z Wartenberka div radostí Ješka nerozmačkal, tak rozehřála ho láska dětinná. Přišel i králevic Václav a Ješkovi obrázek svůj přinesl na památku... Byli všickni klidnější, neboť lékaři měli opět naději, že nemoc císařova k lepšímu se obrátí. Ale chvíle obratu rozhodného dosud nepřišla. S večerem vrátila se také císařovna; navštívivši manžela nemocného, naději lékařů potěšena, spěchala do purkrabství, aby pohlédla, není-li Ješek nemocen. Ješek zarděl se, spatřiv císařovnu u dveří; pokorně uklonil se před ní a báł se popatřiti v líce její. Ale již ucítil na hlavě dvě měkkých rukou a na tváři vřelý polibek.

„Bůh bude ti odplatitelem, dítě! Lásky tvé nikdy nezapomeneme!“ pravila císařovna Eliška a vroucími slovy vypravovala pak vše, co mistr Parlěš jí pověděl.

Když i o maceše se zmínila, slzeli všickni a Václav Ješka objímal...

Ticho bylo na Karlštejně, jen z chrámu sv. Maří a z kaple sv. Mikuláše zněly prosby volajících k Bohu... Kaple sv. Kříže osvěcena byla ohnivě.

Po půlnoci roznesla se Karlštejnem zpráva lékařů, že nemoc císaře Karla k lepšímu se obrátila. Všecka srdce zabuchala radostí...

* * *

Císař Karel po nemoci prudké, nenadálé, rychle se zotavoval. Když pak poprvé s lůžka povstal a do křesla se posadil, vyprávěla mu císařovna o pouti své do Prahy a o Ješkovi pana purkrabího. Císař kázal, aby hoška přivedli. Potom zadíval se mu do očí, pohladil ho po lících a pravil:

„Nemám-li pravdy, říkávaje, že srdce lidu českého jest ze zlata? Ejhle, co tu dítě pro mne učinilo! Nikdo mne od lidu českého neodloučí! Václave, jaké srdce tu pro tebe tlučé! Již se o tebe v dobách příštích nelekám! Trůn tvůj pevně bude státi, vždyť strážcem jeho budou srdce lidu mého. Tobě, pacholíku, jak člověk může a umí, odplatím; úplně jen Bůh lásku tvou ocení...“

Lid v Budňanech jásal, z chrámu sv. Palmácia hlaholila píseň svatováclavská.